



# รายงานสรุปผล การดำเนินกิจกรรม

ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนา  
สินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) จังหวัดอุทัยธานี

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568



สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุทัยธานี  
สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์  
สิงหาคม 2568

## สรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) จังหวัดอุทัยธานี จัดทำขึ้นภายใต้บริบทที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงพึ่งพาการผลิตแบบดั้งเดิมซึ่งใช้สารเคมีในกระบวนการเพาะปลูก ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกร สิ่งแวดล้อม และคุณภาพของผลผลิต ขณะเดียวกันความต้องการของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ปรับตัวไปสู่ผลิตผลที่มีคุณภาพสูง ปลอดภัย และตรวจสอบย้อนกลับได้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงกำหนดนโยบาย “เมืองสมุนไพร” เพื่อมุ่งพัฒนาสมุนไพรไทยให้เป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญและสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยจังหวัดอุทัยธานีได้นำศักยภาพด้านสมุนไพรพื้นถิ่น อาทิ ขมิ้นชัน ไพล ญอช และตะไคร้ มาเป็นฐานการพัฒนาเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์จังหวัดด้านการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและคุณภาพชีวิตประชาชน

การดำเนินโครงการได้คัดเลือกพื้นที่บ้านพลวงสองนาง ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ ซึ่งมีความพร้อมในการรวมกลุ่มเกษตรกรและได้รับการสนับสนุนจากโครงการขับเคลื่อนการเกษตรระดับหมู่บ้านสู่สินค้าเกษตรมูลค่าสูงมาก่อนหน้า มีเกษตรกรเข้าร่วมจำนวน 30 ราย รวมพื้นที่ปลูกสมุนไพร 7.5 ไร่ โดยจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการผลิตตามมาตรฐาน GAP การจัดการดินและน้ำ การคัดเลือกพันธุ์สมุนไพรที่ตรงกับความต้องการตลาด การแปรรูปเบื้องต้นเพื่อเพิ่มมูลค่า และการเชื่อมโยงกับตลาดรับซื้อ พร้อมทั้งมีการบูรณาการความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน ทั้งสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตร สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด ตลอดจนภาคเอกชนผู้ประกอบการรับซื้อสมุนไพร

ผลการดำเนินงานปรากฏว่า เกษตรกรสามารถพัฒนาทักษะการผลิตสมุนไพรเข้าสู่มาตรฐาน GAP และมีต้นแบบการผลิตขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามที่เหมาะสมกับพื้นที่และตรงตามความต้องการของตลาด โครงการฯ ยังได้เสริมสร้างความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มเกษตรกร การจัดทำแผนธุรกิจเบื้องต้น และการสร้างระบบการผลิตที่ปลอดภัยและยั่งยืน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่เพียงช่วยเพิ่มรายได้และความมั่นคงในอาชีพของเกษตรกร แต่ยังสร้างแรงบันดาลใจและความภาคภูมิใจแก่ชุมชน อีกทั้งยังยกระดับภาพลักษณ์ของจังหวัดอุทัยธานีให้เป็นพื้นที่ศักยภาพด้านสมุนไพรที่สอดคล้องกับการพัฒนาเมืองสมุนไพรอุทัยธานีอย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ โครงการยังทำให้เกิดการบูรณาการในเชิงระบบระหว่างภาครัฐ ภาควิชาการ และเอกชน ทำให้เกิดห่วงโซ่การผลิตสมุนไพรครบวงจรตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ เกษตรกรได้รับองค์ความรู้ในการผลิต แปรรูป และเชื่อมโยงตลาด สามารถสร้างผลิตผลที่มีคุณภาพ ตรงตามมาตรฐาน และมีโอกาสเข้าสู่ตลาดที่กว้างขวางขึ้น โครงการยังเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และด้านการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ด้านการเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันของภาคเกษตร ตลอดจนยุทธศาสตร์จังหวัดด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและคุณภาพชีวิต

โดยสรุป โครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) จังหวัดอุทัยธานี ถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาภาคการเกษตรสู่ระบบการผลิตที่มีมาตรฐานและยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งแก่เกษตรกรและชุมชน เสริมสร้างภาพลักษณ์จังหวัดในฐานะแหล่งผลิตสมุนไพรคุณภาพ และสนับสนุนการก้าวสู่การเป็นเมืองสมุนไพรต้นแบบของประเทศ อันจะนำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจฐานราก การเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ตลอดจนการพัฒนาจังหวัดอุทัยธานีให้มีศักยภาพในการแข่งขันและการเติบโตอย่างยั่งยืนในอนาคต

คณะผู้จัดทำ

สิงหาคม 2568

## สารบัญ

|                                 |    |
|---------------------------------|----|
| บทสรุปผู้บริหาร                 | ก  |
| สารบัญ                          | ข  |
| บทนำ                            | ค  |
| บทที่ 1                         | 1  |
| วัตถุประสงค์โครงการ             | 1  |
| ขอบเขตการดำเนินโครงการ          | 1  |
| แผนการดำเนินงาน                 | 3  |
| บทที่ 2 ข้อมูลทั่วไป            | 4  |
| รายละเอียดการดำเนินโครงการ      | 4  |
| ข้อมูลด้านการเกษตร              | 6  |
| บทที่ 3 การดำเนินโครงการ        | 8  |
| การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม         | 8  |
| การวิเคราะห์ปัญหาด้านการเกษตร   | 9  |
| การจัดเวทีวิเคราะห์ศักยภาพ      | 11 |
| การจัดกระบวนการเรียนรู้         | 14 |
| บทที่ 4 ผลการดำเนินโครงการ      | 35 |
| ภาคผนวก                         | 39 |
| แผนที่แสดงจุดที่เข้าร่วมโครงการ | 40 |
| รายชื่อผู้เข้าร่วมโครงการ       | 41 |
| แผนธุรกิจ                       | 43 |



## บทนำ

ภาคการเกษตรถือเป็นภาคเศรษฐกิจหลักของจังหวัดอุทัยธานี เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม และเป็นกลไกสำคัญในการสร้างรายได้และขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของประชาชนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม รูปแบบการผลิตสินค้าเกษตรแบบดั้งเดิมยังคงพึ่งพาการใช้สารเคมีในกระบวนการเพาะปลูก ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ประกอบกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกษตรกรจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้สอดคล้องกับแนวโน้มความต้องการของตลาด และสามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืน โครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) จังหวัดอุทัยธานี จึงถือกำเนิดขึ้นเพื่อเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้การผลิตสมุนไพรของเกษตรกรก้าวไปสู่ระบบการผลิตที่มีมาตรฐาน มีคุณภาพ และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยโครงการนี้สอดคล้องกับ แผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580 ในด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และด้านการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ด้านการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการเกษตร ตลอดจนสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

ทั้งนี้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนด นโยบายเมืองสมุนไพร เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาสมุนไพรไทยให้เป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญ สร้างมูลค่าเพิ่มและโอกาสทางการตลาด โดยมีเป้าหมายให้แต่ละจังหวัดนำศักยภาพด้านสมุนไพรที่มีอยู่มาใช้ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเชื่อมโยงกับตลาดทั้งในและต่างประเทศ จังหวัดอุทัยธานีได้ตอบสนองนโยบายดังกล่าวด้วยการกำหนด “เมืองสมุนไพรอุทัยธานี” ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาพืชสมุนไพรพื้นถิ่น เช่น ขมิ้นชัน ไพล อัญชัน และตะไคร้ ให้ก้าวสู่การเป็นสินค้าเกษตรชีวภาพที่มีมูลค่าสูง



# บทที่ 1

## 1 วัตถุประสงค์ของโครงการ

### วัตถุประสงค์หลัก

1 เพื่อพัฒนาศักยภาพเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ในการพัฒนาการผลิตสมุนไพรเข้าสู่มาตรฐาน ภายใต้แผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566 – 2570)

2 เพื่อส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรในกลุ่มเกษตรกร หรือวิสาหกิจชุมชน หรือสถาบันเกษตรกรให้ผลิตพืชสมุนไพรที่มีคุณภาพเข้าสู่มาตรฐาน GAP หรือเกษตรอินทรีย์ หรือมาตรฐานอื่น ๆ และมีวิธีการผลิตทำให้สมุนไพรได้สารสำคัญ

3 เพื่อพัฒนาต้นแบบการผลิตสมุนไพรและมีการทำแผนธุรกิจ (Business Model) สมุนไพร

4 เพื่อจัดทำระบบฐานข้อมูลสมุนไพรในภาพรวมของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

### วัตถุประสงค์เชิงปฏิบัติ

- เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนระบบการผลิตสมุนไพรจากแบบดั้งเดิมสู่ระบบเกษตรชีวภาพที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
- เพื่อพัฒนาทักษะ ความรู้ และศักยภาพของเกษตรกรด้านการผลิต การจัดการ และการตลาดสินค้าเกษตรชีวภาพ
- เพื่อพัฒนาระบบบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรให้มีขีดความสามารถในการบริหารจัดการ และวางแผนการผลิตสมุนไพรได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- เพื่อเชื่อมโยงผลผลิตสมุนไพรเข้าสู่ระบบตลาดมูลค่าสูง และเพิ่มช่องทางการจำหน่ายให้กับกลุ่มเกษตรกร
- เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่การรวมกลุ่มของเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย โดยเชื่อมโยงกับแนวทางขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัด

## 2. ขอบเขตและพื้นที่ดำเนินโครงการ

### 1. พื้นที่ดำเนินโครงการ

โครงการดำเนินการในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี โดยมุ่งเน้นพื้นที่ที่มีความพร้อมและศักยภาพในการผลิตพืชสมุนไพร โดยเฉพาะ **บ้านพลวงสองนาง** ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้เข้าร่วมโครงการขับเคลื่อนการเกษตรระดับหมู่บ้านสู่การผลิตสินค้าเกษตรมูลค่าสูงเมื่อปี พ.ศ. 2567 และมีความพร้อมด้านการรวมกลุ่มและการผลิตพืชสมุนไพรเชิงเศรษฐกิจ

### 2. กลุ่มเป้าหมาย

เกษตรกร ที่หมู่ 4 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 30 ราย

### 3. แผนปฏิบัติงาน

| กิจกรรม/ขั้นตอน                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | แผนปฏิบัติงาน |      |      |         |      |       |       |      |       |      |      |      |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------|------|------|---------|------|-------|-------|------|-------|------|------|------|
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | ปี 2567       |      |      | ปี 2568 |      |       |       |      |       |      |      |      |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | ต.ค.          | พ.ย. | ธ.ค. | ม.ค.    | ก.พ. | มี.ค. | เม.ย. | พ.ค. | มิ.ย. | ก.ค. | ส.ค. | ก.ย. |
| 1. ยกระดับการผลิตพืชสมุนไพรในเมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ ส่งเสริมสนับสนุนองค์ความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรให้มีคุณภาพมาตรฐาน<br>1.1 พัฒนาความรู้ ยกระดับการปลูกพืชสมุนไพร พัฒนาคุณภาพวัตถุดิบสมุนไพร และวิธีการผลิตที่ให้สมุนไพรได้สารสำคัญ<br>1.2 จัดทำจุดเรียนรู้เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสมุนไพร<br>1.3 พัฒนาการผลิตพืชสมุนไพรสู่มาตรฐาน GAP พืชสมุนไพร<br>1.4 กิจกรรมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนด้านการแปรรูปสมุนไพรขั้นต้นในเมืองสมุนไพรและจังหวัดอื่น ๆ และพัฒนาความรู้การทำแผนธุรกิจ (Business Model) สมุนไพรของกลุ่ม |               |      |      |         |      |       |       |      |       |      |      |      |
| 2. ขับเคลื่อนการพัฒนางานสมุนไพรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์<br>2.1 บริหารจัดการ อำนาจการ ติดตาม นิเทศ และจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน (จังหวัด)<br>2.2 อำนาจการ ติดตาม นิเทศ และจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน (กท.)<br>2.3 สนับสนุนการขับเคลื่อนการส่งเสริมผลิตผลของสมุนไพรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (จ้างเหมาบริการ กท.)                                                                                                                                                                                                      |               |      |      |         |      |       |       |      |       |      |      |      |
| 3. การจัดทำฐานข้อมูลสมุนไพรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์<br>3.1 ศึกษา วิเคราะห์ ความต้องการและความจำเป็นในการพัฒนาระบบบริหารจัดการฐานข้อมูล และออกแบบการทำงานของระบบ<br>3.2 จัดหาระบบ พัฒนาและติดตั้งการใช้งาน                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |               |      |      |         |      |       |       |      |       |      |      |      |
| 4. ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานส่งเสริมพืชสมุนไพร                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |               |      |      |         |      |       |       |      |       |      |      |      |

#### 4. ระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดโครงการฯ

1 ตุลาคม 2567 – 30 กันยายน 2568

#### 5. งบประมาณรวม

97,500 บาท

#### 6. หน่วยงานผู้รับผิดชอบ

หน่วยงานหลัก: สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุทัยธานี, สำนักงานเกษตรอำเภอสว่างอารมณ์

หน่วยงานสนับสนุน: ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรอุทัยธานี, สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุทัยธานี





## บทที่ 2

### 2.1 รายละเอียดการดำเนินโครงการ

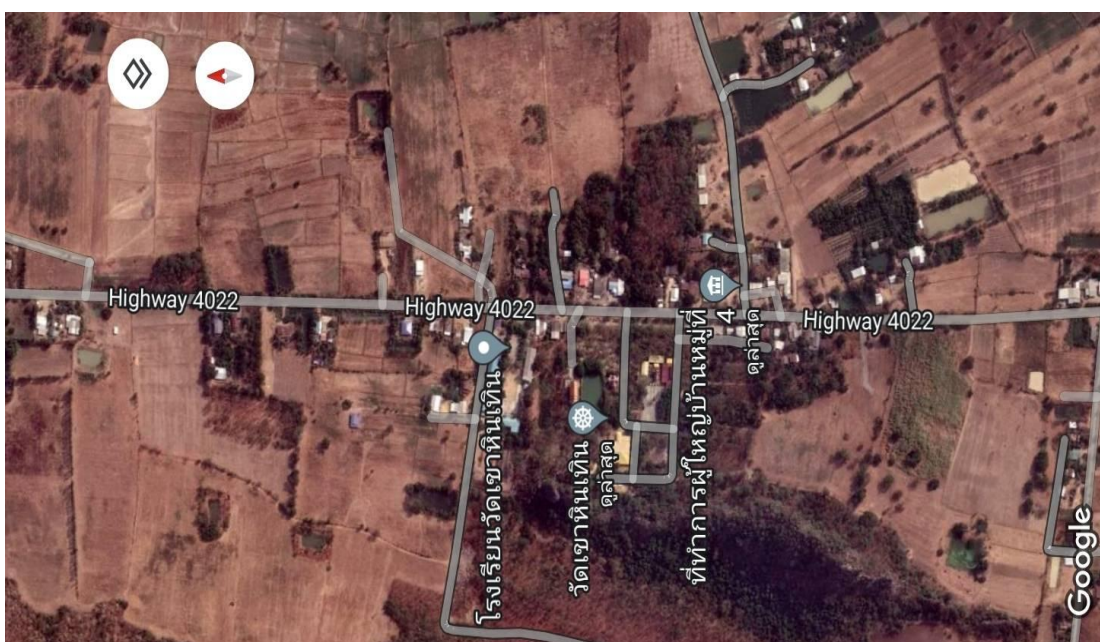
#### 1.การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย

การดำเนินการคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรเป้าหมายถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการ โดยมุ่งเน้นให้ได้กลุ่มเกษตรกรที่มีความพร้อมทั้งในด้านพื้นที่ปลูก ทรัพยากร และการรวมกลุ่มอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้สามารถเข้าสู่ระบบการผลิตสินค้าเกษตรชีวภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การดำเนินกิจกรรมอยู่บนพื้นฐานการต่อยอดจาก โครงการขับเคลื่อนการเกษตรระดับหมู่บ้านสู่การผลิตสินค้าเกษตรมูลค่าสูง ปี พ.ศ. 2567 ซึ่งได้สนับสนุนให้หมู่บ้าน พลวงสองนาง จัดตั้งและพัฒนา “กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพร” ขึ้นเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของพื้นที่ ดังนั้น การคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรในกิจกรรมนี้จึงมุ่งเน้นกลุ่มที่ได้ผ่านการรวมกลุ่มจากโครงการดังกล่าว และมีศักยภาพในการพัฒนาเข้าสู่ระบบการผลิตสมุนไพรแบบชีวภาพ เพื่อให้การดำเนินโครงการสามารถเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่องและเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งข้อมูลพื้นฐาน ภูมิศาสตร์ รวมถึงปัญหาอุปสรรค ดังนี้

#### ข้อมูลทั่วไปและข้อมูลด้านการเกษตรของหมู่บ้าน

##### 1. ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน

##### 1.1 แผนที่หมู่บ้าน



1.2 พื้นที่ทั้งหมด 5,787.50 ไร่ หรือ 9.26 ตารางกิโลเมตร

1.3 อาณาเขต บ้านวังหิน ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔ ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี ห่างจากอำเภอสว่างอารมณ์ไปทางทิศตะวันตก 18 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดอุทัยธานี ระยะทาง ๔๘ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

|             |                                                            |
|-------------|------------------------------------------------------------|
| ทิศเหนือ    | ติดต่อกับ หมู่ ๑ กับหมู่ ๓ ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| ทิศใต้      | ติดต่อกับ หมู่ ๘ กับหมู่ ๑๓ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอกั๊กพัน   |
| ทิศตะวันออก | ติดต่อกับ หมู่ ๒ ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์           |
| ทิศตะวันตก  | ติดต่อกับ หมู่ 8 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์           |

#### 1.4 ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นพื้นที่ลาดเอียงราบลุ่มเชิงเขา โดยที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การเกษตรกรรมปลูกข้าว ซึ่งสามารถทำได้ทั้งนาปี และนาปรัง แต่พื้นที่ส่วนใหญ่ต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลักในการปลูกข้าวซึ่งการปลูกข้าวนาปรังจะไม่ได้ผลผลิตเท่าที่ควร พืชอายุสั้นในฤดูร้อน เช่น ผักสวนครัว ส่วนที่ราบสูงเหมาะแก่การปลูกพืชไร่ ถั่วเขียว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ไม้หวาน สวนผลไม้ เช่น มะม่วง ขนุน กล้วย ฯลฯ และเลี้ยงสัตว์เชิงพาณิชย์ ได้แก่ วัว กระบือ แพะ เป็นต้น

#### 1.5 ลักษณะภูมิอากาศ

มีลักษณะร้อนชื้นในฤดูร้อนอากาศจะร้อนและแห้งแล้ง เกิดพายุลม ร้อนได้ง่าย เนื่องจากพื้นที่อยู่ระหว่างเขา และในฤดูฝนฝนตกชุกมักจะเกิดภาวะน้ำป่าไหลหลาก และท่วมขังในที่ราบลุ่ม ในฤดูหนาวประสบกับอากาศหนาวเย็นจัดเนื่องจากพื้นที่ติดเขาป่าไม้

1.6 จำนวนประชากร รวมทั้งสิ้น 866 คน แยกเป็น ชาย 704 คน หญิง 459 คน

1.7 จำนวนครัวเรือน 287 ครัวเรือน

1.8 การประกอบอาชีพ (อาชีพหลักของครัวเรือน)

อาชีพหลักของครัวเรือน

|       |             |       |     |           |
|-------|-------------|-------|-----|-----------|
| อาชีพ | เกษตรกรรม   | จำนวน | 149 | ครัวเรือน |
| อาชีพ | ค้าขาย      | จำนวน | 20  | ครัวเรือน |
| อาชีพ | รับจ้าง     | จำนวน | 99  | ครัวเรือน |
| อาชีพ | รับราชการ   | จำนวน | 5   | ครัวเรือน |
| อาชีพ | เลี้ยงสัตว์ | จำนวน | 34  | ครัวเรือน |

1.9 จำนวนกลุ่มกิจกรรม / อาชีพ มีจำนวน 1 กลุ่ม ดังนี้

(1) กลุ่ม อาชีพสตรีบ้านวังหิน ปีที่จัดตั้ง 2556 สมาชิก 20 คน เงินทุน 20,000 บาท ชื่อประธาน นางลมัย พุ่มกลิ่น

1.10 กองทุนในหมู่บ้าน มีจำนวน 7 กองทุน ดังนี้

|              |                                      |              |     |
|--------------|--------------------------------------|--------------|-----|
| 1 ชื่อกองทุน | กองทุนหมู่บ้าน (เล่ม 1) มีงบประมาณ   | 3,633,591.29 | บาท |
| 2 ชื่อกองทุน | กองทุนหมู่บ้าน (เล่ม 2) มีงบประมาณ   | 1,514,939.65 | บาท |
| 3 ชื่อกองทุน | กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน มีงบประมาณ | 360,000      | บาท |
| 4 ชื่อกองทุน | กองทุนแม่แห่งแผ่นดิน มีงบประมาณ      | 28,000       | บาท |
| 5 ชื่อกองทุน | กลุ่มเลี้ยงกระบือ มีงบประมาณ         | 480,000      | บาท |
| 6 ชื่อกองทุน | อพพร. มีงบประมาณ                     | 80,000       | บาท |
| 7 ชื่อกองทุน | กองทุนเมล็ดพันธุ์ข้าว มีงบประมาณ     | 30,000       | บาท |



### 1.11 ข้อมูลคมนาคม/สาธารณูปโภค

#### (1) การเดินทางเข้าหมู่บ้าน

จากที่ว่าการอำเภอ สว่างอารมณ์มุ่งหน้าทางทิศ ตะวันตกไปยังถนนเส้นหลักผ่านหน้าโรงเรียนสว่างอารมณ์วิทยาคม ตรงไปแล้วเลี้ยวซ้ายเข้าซอยหน้าโรงเรียนวัดดอนหวายขับผ่านหน้าวัดดอนหวายตรงไปอีก 50 เมตร ผ่านหน้าองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อยาง ขับบนถนนซอยต่อไปอีกประมาณ 300 เมตร จะเจอวัดหนองก่ แล้วเลี้ยวขวาเข้าซอยก่อนถึงสะพานข้ามคลองขับเข้าเส้นถนนหมู่บ้านวังหิน

#### (2) สาธารณูปโภค

- มีระบบน้ำประปาของหมู่บ้าน
- มีไฟฟ้าส่องสว่างถนนเส้นหลักของหมู่บ้าน
- มีถนนคอนกรีตรอบหมู่บ้าน

#### (3) แหล่งน้ำ

- แหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ บ่อน้ำตื้น และธนาคารน้ำใต้ดิน

## 2. ข้อมูลด้านการเกษตรของหมู่บ้าน

2.1 จำนวนครัวเรือนเกษตรกร 225 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 73.28 ของครัวเรือนทั้งหมด

2.2 การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร ทั้งหมด 4,489 ไร่ แบ่งเป็น

- (1) ที่นา 4,192 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 93.38 ของพื้นที่ทั้งหมด
- (2) ไม้ผล/ไม้ยืนต้น 19 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.42 ของพื้นที่ทั้งหมด
- (3) พืชไร่/พืชผัก/ไม้ดอก 278 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 6.19 ของพื้นที่ทั้งหมด

#### 2.3 ลักษณะดิน

เป็นดินตื้นถึงชั้นกรวดเหลี่ยมของแร่ควอตซ์หนาแน่นมากภายในความลึก 50 ซม. จากผิวดินปริมาณและขนาดของควอตซ์เหลี่ยมจะเพิ่มมากขึ้นตามความลึก ดินบนเป็นดินร่วมปนทรายหรือทรายปนดินร่วน สีน้ำตาลเข้มหรือน้ำตาลปนเทาเข้มมาก ดินมีกรวดเหลี่ยมปะปนอยู่หนาแน่นมาก รากพืชขนไชไต่ยาก ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ พื้นที่ที่มีความลาดชันสูง ดินจะถูกชะล้างพังทลายได้ง่าย

2.4 แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ได้แก่ น้ำฝนและแหล่งน้ำธรรมชาติ

#### 2.5 สินค้าเกษตรที่สำคัญของหมู่บ้าน

- (1) (ข้าวนาปี) เกษตรกร 217 ราย พื้นที่ปลูก/เลี้ยง 4,050 ไร่ ผลผลิต 4,036.80 (ตัน)
- (2) (ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์) เกษตรกร 22 ราย พื้นที่ปลูก/เลี้ยง 141 ไร่ ผลผลิต 169.20 (ตัน)
- (3) (มันสำปะหลัง) เกษตรกร 5 ราย พื้นที่ปลูก/เลี้ยง 73 ไร่ ผลผลิต 21.90 (ตัน)
- (4) (อ้อยโรงงาน) เกษตรกร 3 ราย พื้นที่ปลูก/เลี้ยง 58 ไร่ ผลผลิต 5.8 (ตัน)

#### 2.6 สินค้าเกษตรของหมู่บ้านที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน

- (1) (ข้าว) ได้รับการรับรองมาตรฐาน เกษตรอินทรีย์ (EU)

#### 2.7 แหล่งตลาดรองรับสินค้าเกษตรที่สำคัญ

- ไม่มี -

2.8 จำนวนกลุ่มเกษตรกร มีจำนวน 1 กลุ่ม ดังนี้

(1) กลุ่ม วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษบ้านเขาหินเทียน ปีที่จัดตั้ง 2559 สมาชิก 25 คน เงินทุน 50,000 บาท ชื่อประธาน นางลมัย พุ่มกลิ่น

2.9 อาสาสมัครเกษตรกรของหมู่บ้าน ทั้งหมด 3 ราย แบ่งเป็น

- ด้าน เกษตร จำนวน 1 ราย
- ด้าน ปศุสัตว์ จำนวน 1 ราย
- ด้าน หมอдин จำนวน 1 ราย





## บทที่ 3

### การดำเนินโครงการ

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและปัญหาด้านการเกษตรของหมู่บ้าน

#### 1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้านการเกษตรของหมู่บ้าน

##### 1.1 การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน หรือสภาพแวดล้อมภายใน

###### 1) จุดอ่อน คือ

- แหล่งน้ำมีไม่เพียงพอ จำเป็นต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลักในการทำการเกษตร
- พื้นที่ของหมู่บ้านอยู่นอกเขตพื้นที่ชลประทาน
- แหล่งน้ำผิวดิน เช่น สระน้ำ บ่อน้ำ ไม่สามารถเก็บน้ำไว้ใช้ในช่วงฤดูแล้งได้ เนื่องจากมีลักษณะตื้นเขิน
- แหล่งน้ำของชุมชนมีความตื้นเขินไม่สามารถนำมาใช้ในการทำเกษตรได้ เพราะต้องใช้ในการผลิตน้ำประปาของหมู่บ้านเป็นหลัก
- น้ำใต้ดินอยู่ระดับความลึก 100 เมตรขึ้นไป ทำให้ต้องใช้งบประมาณในการขุดเจาะที่มาก
- ขาดแคลนงบประมาณในการขุดเจาะ/ขุดลอก แหล่งน้ำในพื้นที่
- ขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ
- ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ทำการเกษตรในพื้นที่ ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีเท่าที่ควร
- การขายผลผลิตทางการเกษตร ส่วนใหญ่ยังขายในรูปแบบเดิม ๆ ไม่มีการขายออนไลน์ หรือการเพิ่มมูลค่าผลผลิตเท่าที่ควร
- เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดการประกอบอาชีพเสริม
- มีกลุ่มส่งเสริมอาชีพแต่ไม่มีการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม

###### 2) จุดแข็ง คือ

- มีกลุ่มเกษตรกร/สถาบันเกษตรกร ในพื้นที่
- มีผู้นำที่ให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับลูกบ้านในการทำการเกษตร
- มีความหลากหลายในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร ทั้งด้านประมง ด้านพืช และด้านปศุสัตว์
- มีปราชญ์ชาวบ้านที่สามารถถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรได้

##### 1.2 การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก หรือสภาพแวดล้อมภายนอก

###### 1) โอกาส คือ

- มีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้ความรู้ในด้านต่างๆ
- มีโครงการส่งเสริมการปลูกพืชใช้น้ำน้อยและโครงการเมืองสมุนไพรในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี
- นโยบายภาครัฐสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุน
- หน่วยงานราชการให้การสนับสนุนในการนำผลผลิตทางการเกษตรมาจำหน่ายในพื้นที่ เช่น โรงพยาบาล ที่ว่าการอำเภอ เป็นต้น

## 2) อุปสรรค คือ

- ประสบปัญหาภัยพิบัติซ้ำซาก ได้แก่ ภัยแล้ง น้ำไหลหลาก
- โรคและแมลงศัตรูพืช
- ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง
- ราคาผลผลิตผันผวน ไม่สามารถกำหนดราคาเองได้

## 2. การวิเคราะห์ปัญหาด้านการเกษตรของหมู่บ้าน

### 2.1 การขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อใช้สำหรับภาคการเกษตร

สาเหตุ พื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่ไม่มีแหล่งน้ำสำรองไว้ใช้เอง ขนาดของแหล่งน้ำไม่สอดคล้องกับพื้นที่ทางการเกษตรที่จะใช้น้ำในแต่ละแปลง การขุดเจาะบ่อบาดาลไม่สามารถทำได้เนื่องจากไม่มีแหล่งน้ำใต้ดินที่มากเพียงพอต่อการขุดเจาะ

แนวทางการแก้ไข การเพาะปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อย หรือการปลูกพืชสมุนไพร โดยมีการบริหารจัดการน้ำในแปลงเพาะปลูกอย่างเป็นระบบและเหมาะสมกับพื้นที่ รวมไปถึงการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการผลิตที่ลดการใช้น้ำแต่มีผลตอบแทนที่สูงมาใช้ในการส่งเสริมอาชีพ

### 2.2 การขายและการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าทางการเกษตร

สาเหตุ สมาชิกในหมู่บ้านยังขาดองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่ทันสมัย การขายในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อมูลค่าและช่องทางการตลาดของคนในชุมชน

แนวทางการแก้ไข มีการส่งเสริมให้องค์ความรู้จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มองค์ความรู้ให้กับสมาชิกในหมู่บ้าน ในการต่อยอดและพัฒนาสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตทางการเกษตรของคนในชุมชน ผ่านช่องทางการจำหน่ายที่มีความหลากหลายมากขึ้น

### 2.3 การบริหารจัดการกลุ่ม

สาเหตุ ขาดการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเป็นระบบ และสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ

แนวทางการแก้ไข มีการวางแผนการผลิต การตลาด อย่างเป็นระบบ โดยมีเจ้าหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง ค่อยให้คำปรึกษาในระยะเริ่มต้น



แผนงาน/โครงการด้านการเกษตรตามความต้องการของหมู่บ้าน (เรียงตามลำดับความสำคัญ)

| ลำดับที่ | ชื่อโครงการ                                                     | งบประมาณ<br>(บาท) | เป้าหมาย/<br>ระยะเวลาดำเนินการ            | รายละเอียด/วิธีดำเนินการ                                                                                                                                                                                                                | วิธีการดำเนินการ (ระบุ ✓) |        |                   | หมายเหตุ<br>(หน่วยดำเนินงาน)                                         |
|----------|-----------------------------------------------------------------|-------------------|-------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------|--------|-------------------|----------------------------------------------------------------------|
|          |                                                                 |                   |                                           |                                                                                                                                                                                                                                         | ทำเอง                     | ทำร่วม | หน่วยงานอื่นทำให้ |                                                                      |
| 1        | โครงการส่งเสริมการปลูกพืช<br>สมุนไพรเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน |                   | เป้าหมาย 30 คน<br>พื้นที่อำเภอสว่างอารมณ์ | <ul style="list-style-type: none"> <li>- จัดอบรมถ่ายทอดความรู้/<br/>เชื่อมโยงตลาด</li> <li>- ศึกษาดูงาน</li> <li>- จัดทำแปลงเรียนรู้</li> <li>- ตรวจสอบสารพิษตกค้างในดิน</li> <li>- รับรองมาตรฐาน</li> <li>- ติดตามประเมินผล</li> </ul> |                           | ✓      |                   | - หน่วยงานสังกัด<br>กระทรวงเกษตรฯ<br>และสำนักงาน<br>สาธารณสุขจังหวัด |

### 3.การจัดเวทีวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่และศักยภาพของเกษตรกร

มีการจัดเวทีประชาคมเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่และเกษตรกร ณ ศาลาประชาคมบ้านวังหิน หมู่ 4 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี โดยมีเกษตรกรในพื้นที่เข้าร่วมจำนวน 30 ราย พร้อมผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องการจัดเวทีวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่และศักยภาพของเกษตรกร โดยเป็นกิจกรรมสำคัญในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างเกษตรกร หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่าย โดยมุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสำรวจทรัพยากร ศักยภาพ ข้อจำกัด และความต้องการของพื้นที่ เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพจริงของชุมชน ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการกำหนดหลักสูตรการเรียนรู้และกิจกรรมสนับสนุนในระยะต่อไปของโครงการ ซึ่งการจัดเวทีวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่และศักยภาพของเกษตรกร มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

#### วัตถุประสงค์ของเวทีวิเคราะห์

- เพื่อให้เกษตรกรและชุมชนร่วมกันสำรวจศักยภาพด้านทรัพยากร ดิน น้ำ ภูมิอากาศ และองค์ความรู้ดั้งเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่
- เพื่อระบุปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การขาดแคลนน้ำ การตลาด และการจัดการกลุ่ม
- เพื่อกำหนดชนิดพืชสมุนไพรที่เหมาะสมในการพัฒนา โดยอิงจากสภาพพื้นที่และความต้องการของตลาด
- เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ของกลุ่มเกษตรกรบ้านวังหิน

#### ผลการวิเคราะห์ที่ได้จากเวที

จากการจัดเวทีประชาคมเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่และเกษตรกร พบว่าบ้านวังหินมีความเหมาะสมต่อการพัฒนาสู่การเป็นพื้นที่ต้นแบบการผลิตสมุนไพรชีวภาพ เนื่องจากมีศักยภาพด้านพื้นที่เพาะปลูกที่หลากหลาย ทั้งพื้นที่ราบลุ่มที่เหมาะสมกับการปลูกข้าวและพืชผักสวนครัว และพื้นที่สูงที่สามารถใช้ปลูกพืชไร่ ไม้ผล และพืชสมุนไพรได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งเกษตรกรในชุมชนมีประสบการณ์ด้านการเกษตรและการรวมกลุ่มอยู่เดิม จึงเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาต่อยอดสู่การผลิตสมุนไพรคุณภาพ อย่างไรก็ตามยังคงมีข้อจำกัดบางประการ อาทิ การขาดแคลนน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร การตลาดที่ยังไม่กว้างขวางเพียงพอการขาดพันธุ์พืชสมุนไพรที่มีคุณภาพ รวมทั้งการบริหารจัดการกลุ่มที่ยังไม่เข้มแข็ง เกษตรกรได้สะท้อนความต้องการในหลายด้าน โดยเฉพาะการอบรมและถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการคัดเลือกพันธุ์สมุนไพรที่ตรงกับความต้องการของตลาด เทคนิคการจัดการแปลงปลูกที่เหมาะสม การแปรรูปเบื้องต้นเพื่อเพิ่มมูลค่า และการเข้าถึงช่องทางการตลาดที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถพัฒนาอาชีพได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ทั้งนี้จากการระดมความคิดเห็นร่วมกันของผู้เข้าร่วมเวที ได้มีมติเลือก **ขมิ้นชันพันธุ์แดงสยาม** เป็นพืชสมุนไพรหลักในการพัฒนาเนื่องจากเป็นพันธุ์ที่มีคุณภาพสูง ตรงตามความต้องการของตลาด และเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของบ้านวังหิน ซึ่งสะท้อนถึงความตั้งใจของชุมชนที่จะพัฒนาอาชีพการปลูกสมุนไพรให้เป็นแหล่งผลิตที่มีมาตรฐานและมีความยั่งยืนในระยะยาว



จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เกษตรกรมีความต้องการเข้ารับการฝึกอบรมในประเด็นที่สำคัญ ได้แก่

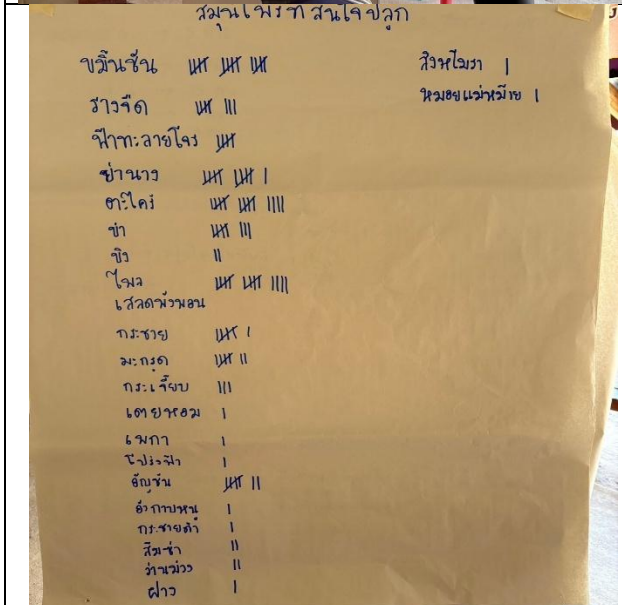
1. การคัดเลือกพันธุ์สมุนไพรมากที่ตรงตามความต้องการของตลาด เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคและผู้ประกอบการแปรรูป
2. การวิเคราะห์และเลือกพื้นที่ปลูกที่เหมาะสม โดยเฉพาะสำหรับพืชสมุนไพรหลักที่กลุ่มเลือก ได้แก่ ขมิ้นชันพันธุ์แดงสยาม และโพล
3. เทคนิคการแปรรูปสมุนไพรในระดับชุมชน เช่น การอบแห้ง การบดผง การสกัดเบื้องต้น รวมถึงการบรรจุภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน
4. ความรู้ด้านการตลาดและการเชื่อมโยงแหล่งรับซื้อ ทั้งในระดับท้องถิ่นและตลาดที่กว้างขึ้น เพื่อเพิ่มช่องทางและมูลค่าของผลผลิตสมุนไพร

### ภาพถ่ายกิจกรรมการจัดเวทีวิเคราะห์





# ภาพถ่ายกิจกรรมการจัดเวทีวิเคราะห์



#### 4.การจัดกระบวนการเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพร

##### 4.1 การถ่ายทอดความรู้การผลิตพืชสมุนไพรสู่มาตรฐาน GAP โดย ผู้แทนจากศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรอุทัยธานี สรุปได้ดังนี้

ผู้แทนจากศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรอุทัยธานี ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) สำหรับพืชสมุนไพร ซึ่งถือเป็นมาตรฐานสำคัญที่ช่วยให้ผลผลิตมีคุณภาพ สะอาด ปลอดภัย และสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ เนื้อหาครอบคลุมตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ การเลือกพันธุ์พืชที่เหมาะสม การจัดการดินและน้ำ การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และชีวภัณฑ์ การเก็บเกี่ยวและจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ตลอดจนการบันทึกข้อมูลการผลิตและสุขลักษณะของผู้ปฏิบัติงาน ทั้งนี้เกษตรกรได้รับการตระหนักว่า GAP ไม่ได้เป็นเพียงการขอใบรับรองเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการยกระดับคุณภาพผลผลิตสมุนไพรสู่มาตรฐานที่ตลาดทั้งในและต่างประเทศยอมรับในปัจจุบัน ความต้องการสมุนไพรในเชิงพาณิชย์เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบของยาสมุนไพร อาหารเสริม เครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ และเครื่องสำอางจากธรรมชาติ สมุนไพรไทยหลายชนิดได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ แต่ปัญหาที่สำคัญซึ่งทำให้การส่งออกสมุนไพรของไทยยังมีข้อจำกัดคือ มาตรฐานคุณภาพของวัตถุดิบ ที่ยังไม่สม่ำเสมอและปลอดภัยเพียงพอ

ด้วยเหตุนี้ “GAP (Good Agricultural Practices)” หรือ แนวปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกับพืชสมุนไพร ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องใช้คุณภาพเป็นหลักในการแข่งขันทั้งในด้าน สารสำคัญ ความสะอาด ความปลอดภัย และความสามารถในการตรวจสอบย้อนกลับได้

##### ความสำคัญของ GAP สมุนไพร

มาตรฐาน GAP สมุนไพร คือแนวทางที่กรมวิชาการเกษตรกำหนดขึ้น เพื่อควบคุมคุณภาพและความปลอดภัยของการผลิตสมุนไพร ตั้งแต่กระบวนการเตรียมพื้นที่ปลูก การเลือกพันธุ์พืช การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การแปรรูปเบื้องต้น ไปจนถึงการจัดเก็บ โดยเน้นให้ทุกขั้นตอนมีระบบ ควบคุมความเสี่ยง และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติตาม GAP ไม่ใช่เพียงการทำเพื่อขอ “ใบรับรอง” เท่านั้น แต่คือกระบวนการที่ช่วยยกระดับเกษตรกรให้มีความรู้ความเข้าใจในการผลิตอย่างถูกต้อง มีระบบ และสามารถแข่งขันได้ในตลาดที่มีมาตรฐานสูง

การผลิตพืชสมุนไพรตามมาตรฐาน GAP (Good Agricultural Practices) ถือเป็นแนวทางสำคัญที่มุ่งเน้นให้เกษตรกรปฏิบัติตามการเกษตรกรรมที่ดีและเหมาะสม เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ปลอดภัย มีคุณภาพ และสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ กระบวนการดังกล่าวไม่เพียงแต่สร้างความมั่นใจแก่ผู้บริโภค แต่ยังช่วยยกระดับมูลค่าทางการตลาดและเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเข้าสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ

ในการอบรม เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยละเอียด ครอบคลุมหัวข้อสำคัญ ดังนี้

1. การเลือกพื้นที่และการเตรียมดินการผลิตสมุนไพรที่ได้มาตรฐานต้องเริ่มจากการคัดเลือกพื้นที่เพาะปลูกที่ปลอดภัยจากสารเคมีปนเปื้อนและไม่อยู่ใกล้กับแหล่งมลพิษ เช่น โรงงาน อุตสาหกรรม หรือพื้นที่เสี่ยงน้ำเสีย จากนั้นมีการตรวจสอบคุณภาพดิน เพื่อกำหนดวิธีการปรับปรุงที่เหมาะสม เช่น การใส่ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยพืชสด หรือการไถพรวนปรับสภาพดิน รวมถึงการจัดการดินเพื่อให้อุ้มน้ำและระบายน้ำได้ดี สอดคล้องกับความต้องการของสมุนไพรแต่ละชนิด

2. การจัดการน้ำและการใช้น้ำอย่างเหมาะสมน้ำเป็นปัจจัยสำคัญของการเพาะปลูกสมุนไพรมาตรฐาน GAP กำหนดให้มีการตรวจสอบคุณภาพน้ำอย่างสม่ำเสมอเพื่อป้องกันการปนเปื้อนของสารเคมี โลหะหนัก หรือเชื้อจุลินทรีย์ที่เป็นอันตราย การใช้น้ำต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบ เช่น การทำร่องน้ำ การวางระบบน้ำหยดหรือน้ำพ่นฝอย เพื่อประหยัดน้ำและให้ความชื้นสม่ำเสมอ ตลอดจนการป้องกันน้ำท่วมขัง ซึ่งอาจก่อให้เกิดโรคราในพืช

3. การคัดเลือกพันธุ์และการเพาะปลูก การเลือกพันธุ์พืชสมุนไพรต้องเลือกจากแหล่งที่เชื่อถือได้ มีคุณภาพสูง ปลอดโรคและแมลง เกษตรกรได้รับคำแนะนำในการใช้พันธุ์แท้ เช่น ขมิ้นชันพันธุ์แดง สยาม และไพล เพื่อสร้างความแตกต่างทางการตลาด กระบวนการปลูกเน้นการจรรยาระยะปลูกที่เหมาะสมการใช้วัสดุคลุมดินเพื่อลดการระเหยของน้ำและการงอกของวัชพืช ตลอดจนการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และชีวภัณฑ์แทนสารเคมีเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศในแปลง

4. การจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน (IPM) เน้นการป้องกันและควบคุมศัตรูพืชโดยลดการใช้สารเคมีสังเคราะห์ หันมาใช้วิธีทางชีวภาพ เช่น การใช้เชื้อราหรือแบคทีเรียควบคุมศัตรูพืช การปลูกพืชคลุมดินเพื่อป้องกันวัชพืช และการปลูกพืชหลากหลายชนิดเพื่อลดการแพร่ระบาดของโรค วิธีการเหล่านี้ช่วยลดต้นทุนการผลิต และยังเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

5. การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวมาตรฐาน GAP ให้ความสำคัญกับการเก็บเกี่ยวที่ถูกต้องตามช่วงเวลา เพื่อให้สมุนไพรมีปริมาณสารสำคัญสูงสุด เช่น การเก็บเหง้าขมิ้นชันหลังจากปลูกประมาณ 8-10 เดือน เกษตรกรต้องใช้เครื่องมือที่สะอาดและเก็บเกี่ยวอย่างระมัดระวังเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหาย จากนั้นมีการทำความสะอาด คัดแยก และจัดเก็บในภาชนะที่เหมาะสม เพื่อคงคุณภาพและยืดอายุการเก็บรักษา

6. การบันทึกข้อมูลและการตรวจสอบย้อนกลับหนึ่งในหัวใจสำคัญของ GAP คือการบันทึกข้อมูลในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมดิน การใส่ปุ๋ย การให้น้ำ การใช้ชีวภัณฑ์ ไปจนถึงการเก็บเกี่ยวและจำหน่าย เพื่อให้สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้อย่างโปร่งใส หากเกิดปัญหา สามารถสืบค้นไปถึงสาเหตุและแก้ไขได้ทันที

7. สุขลักษณะและความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงานผู้ปฏิบัติงานต้องมีสุขลักษณะที่เหมาะสมสวมอุปกรณ์ป้องกัน เช่น ถุงมือ รองเท้าบูท และหมวกป้องกันแดด ตลอดจนมีการจัดพื้นที่สำหรับเก็บเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์อย่างเป็นระเบียบ เพื่อป้องกันการปนเปื้อนและรักษาความปลอดภัยของทั้งผู้ผลิตและผลผลิต

### ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำมาตรฐาน GAP ไปใช้

การนำมาตรฐาน GAP (Good Agricultural Practices) มาปรับใช้ในการผลิตพืชสมุนไพรคาดว่าจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่สำคัญในหลายระดับ ได้แก่

#### 1. ระดับเกษตรกร

- เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการปฏิบัติทางการเกษตรที่ถูกต้องได้ผลผลิตที่ปลอดภัย มีคุณภาพ และมีมาตรฐาน
- ต้นทุนการผลิตลดลง เนื่องจากการใช้ปัจจัยการผลิตอย่างเหมาะสมและเน้นการพึ่งพาทรัพยากรภายในพื้นที่ เช่น การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และชีวภัณฑ์
- เกษตรกรมีรายได้ที่มั่นคงและเพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลผลิตสมุนไพรคุณภาพสูงที่ตลาดให้การยอมรับ
- มีความภาคภูมิใจในอาชีพ สามารถเป็นต้นแบบให้กับเกษตรกรรายอื่นในพื้นที่ได้



## 2. ระดับกลุ่มเกษตรกร/ชุมชน

- กลุ่มเกษตรกรสามารถพัฒนาศักยภาพในการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็ง มีระบบการจัดการผลผลิตที่เป็นมาตรฐาน
- ผลผลิตสมุนไพรของกลุ่มมีเอกลักษณ์ สามารถสร้างตราสินค้าชุมชน (Brand) เพื่อเพิ่มมูลค่า
- เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิก ทำให้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และนวัตกรรมทางการเกษตรอย่างต่อเนื่อง
- ชุมชนมีความเข้มแข็ง ลดปัญหาการอพยพแรงงาน และสร้างงานสร้างรายได้ภายในหมู่บ้าน

## 3. ระดับจังหวัด/เชิงเศรษฐกิจและสังคม

- จังหวัดอุทัยธานีมีผลผลิตสมุนไพรที่ได้มาตรฐาน สามารถรองรับตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- สนับสนุนการขับเคลื่อน “เมืองสมุนไพร” ของจังหวัดให้เป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรชีวภาพ
- ยกระดับเศรษฐกิจฐานราก เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของจังหวัดในอุตสาหกรรมเกษตรและสมุนไพร
- ส่งเสริมภาพลักษณ์ของจังหวัดในฐานะพื้นที่ผลิตสมุนไพรคุณภาพ ปลอดภัย และได้มาตรฐาน

### 4.2 ถ่ายทอดความรู้การปลูกพืชสมุนไพร โดยผู้แทนจากสำนักงานปฎิรูปที่ดินจังหวัดอุทัยธานีสรุปได้ดังนี้

ผู้แทนจากสำนักงานปฎิรูปที่ดินจังหวัดอุทัยธานี ได้บรรยายเกี่ยวกับการวางแผนและการจัดการการปลูกสมุนไพรที่เป็นระบบ เนื้อหาครอบคลุมการศึกษาความต้องการของตลาด การเลือกชนิดพืชที่สอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่ การวิเคราะห์ดิน น้ำ และสภาพแวดล้อม ตลอดจนการวางแผนด้านต้นทุนแรงงาน และการจัดการพื้นที่ปลูกแบบเชิงเดี่ยวหรือแบบผสมผสาน รวมถึงแนวทางการวางระบบตลาด การจำหน่าย และการเข้าสู่มาตรฐาน GAP หรือเกษตรอินทรีย์ เพื่อให้เกษตรกรสามารถบริหารจัดการการผลิตได้อย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับความต้องการเชิงพาณิชย์ ดังนี้

#### การปลูกพืชสมุนไพรอย่างมีระบบ

การปลูกพืชสมุนไพรอย่างมีระบบ หมายถึง การวางแผนการผลิตและการจัดการทุกขั้นตอนของการปลูก ตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ การคัดเลือกพันธุ์ การดูแลรักษา จนถึงการเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังเก็บเกี่ยว โดยยึดหลักวิชาการและมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และสามารถตอบสนองความต้องการของตลาดได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

#### 1. การวางแผนการผลิต

การผลิตพืชสมุนไพรจำเป็นต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ โดยต้องคำนึงถึงความต้องการของตลาด ชนิดพันธุ์ที่เหมาะสม และปริมาณการผลิตที่สามารถจัดการได้ในแต่ละรอบ ทั้งนี้ต้องวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ปลูก ดิน น้ำ และสภาพภูมิอากาศ เพื่อกำหนดชนิดพืชสมุนไพรที่เหมาะสม เช่น ขมิ้นชัน ไพล หรือพืชสมุนไพรท้องถิ่นอื่น ๆ ที่ตลาดมีความต้องการสูง



## 2. การเตรียมพื้นที่และการจัดการดิน

การเตรียมพื้นที่ปลูกควรคำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพดินและการระบายน้ำ โดยมีขั้นตอนสำคัญ ได้แก่

- ไถพรวนดินและกำจัดวัชพืช เพื่อให้ดินโปร่ง ร่วนซุย และเหมาะต่อการเจริญเติบโตของราก
- ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก หรือปุ๋ยพืชสด เพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์และโครงสร้างดิน
- ออกแบบแปลงปลูกให้มีระบบระบายน้ำและร่องน้ำที่ดี ป้องกันปัญหาน้ำท่วมขังในฤดูฝน และเก็บกักน้ำได้ในฤดูแล้ง

## 3. การคัดเลือกและเตรียมพันธุ์

การเลือกใช้พันธุ์ที่มีคุณภาพ เป็นหัวใจสำคัญของการปลูกพืชสมุนไพร ควรเลือกพันธุ์จากแหล่งที่น่าเชื่อถือ เช่น ศูนย์วิจัยสมุนไพร กรมวิชาการเกษตร หรือแปลงพันธุ์ที่ผ่านการรับรอง ทั้งนี้ควรคัดเลือกพันธุ์ที่ปรับตัวเข้ากับพื้นที่ได้ดี ทนทานต่อโรคและแมลง และให้ผลผลิตที่สม่ำเสมอ

## 4. การปลูกและการดูแลรักษา

- การปลูก: ปลูกตามระยะที่เหมาะสม เพื่อให้พืชเจริญเติบโตได้ดี ลดความเสี่ยงต่อโรคและแมลง และสะดวกในการดูแลรักษา
- การให้น้ำ: จัดระบบการให้น้ำที่เหมาะสม เช่น การใช้น้ำหยดหรือสปริงเกลอร์ เพื่อลดการใช้น้ำและเพิ่มประสิทธิภาพการดูดซึม
- การใส่ปุ๋ย: ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกับปุ๋ยชีวภาพเพื่อรักษาความสมดุลของดินและลดต้นทุนการผลิต
- การจัดการศัตรูพืช: ใช้วิธีการป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบผสมผสาน (IPM) เช่น การใช้ชีวภัณฑ์ การปลูกพืชไล่แมลง หรือการควบคุมศัตรูธรรมชาติ

## 5. การจัดการวัชพืช

วัชพืชเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของพืชสมุนไพร การจัดการควรใช้วิธีผสมผสาน เช่น การคลุมดินด้วยฟางหรือพลาสติก การกำจัดด้วยแรงงานคน และการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร เพื่อลดการใช้สารเคมีและรักษาสิ่งแวดล้อม

## 6. การเก็บเกี่ยว

การเก็บเกี่ยวควรดำเนินการตามอายุและระยะเวลาที่เหมาะสมของพืชสมุนไพร เช่น ขมิ้นชันควรเก็บเกี่ยวเมื่ออายุประมาณ 8-10 เดือน โดยต้องเก็บเกี่ยวด้วยความระมัดระวัง ไม่ทำให้หัวหรือรากช้ำ เพื่อรักษาคุณภาพและคุณสมบัติของสมุนไพร

## 7. การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

หลังการเก็บเกี่ยวควรทำความสะอาดและคัดแยกผลผลิตตามคุณภาพ จากนั้นจึงนำไปแปรรูปเบื้องต้น เช่น การตากแห้ง อบแห้ง หรือบรรจุหีบห่อที่เหมาะสม เพื่อรักษาคุณภาพและยืดอายุการเก็บรักษา รวมทั้งควรมีการเก็บบันทึกข้อมูลผลผลิตเพื่อติดตามและประเมินผลการผลิตในแต่ละรอบ

ทั้งนี้สามารถสรุปเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

## แนวทางปฏิบัติที่ละขั้นตอน

### ขั้นที่ 1 : วางแผนการผลิต

- สำรวจตลาดว่ามีความต้องการสมุนไพรชนิดใด
- เลือกชนิดพืชสมุนไพรที่เหมาะสมกับพื้นที่ เช่น
  - ขมิ้นชันพันธุ์แดงสยาม : ตลาดต้องการสูง ใช้ทำยาและเครื่องสำอาง
  - ไพล : ใช้ในตำรับยาพื้นบ้านและผลิตภัณฑ์สุขภาพ
- วางแผนจำนวนแปลงปลูกและแรงงานที่ใช้

### ขั้นที่ 2 : การเตรียมพื้นที่และดิน

- ไถพรวนดิน 1-2 ครั้ง ให้ดินร่วนซุย
- ใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก 1-2 ตัน/ไร่ เพื่อเพิ่มอินทรีย์วัตถุ
- ออกแบบแปลงให้มีร่องน้ำ ป้องกันน้ำท่วมขัง
- จัดพื้นที่ตามหลัก GAP เช่น มีป้ายชื่อแปลง และแนวกันเขต

ข้อควรระวัง: หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีตกค้าง

### ขั้นที่ 3 : การคัดเลือกพันธุ์

- เลือกพันธุ์ที่มาจากแหล่งเชื่อถือได้ เช่น กรมวิชาการเกษตร ศูนย์วิจัยสมุนไพร
- คัดพันธุ์ที่ปราศจากโรคและแมลง
- เตรียมท่อนพันธุ์ยาว 5-7 ซม. มีตาอย่างน้อย 1-2 ตา



ภาพประกอบ: ตัวอย่างท่อนพันธุ์ขมิ้นชันคุณภาพดี

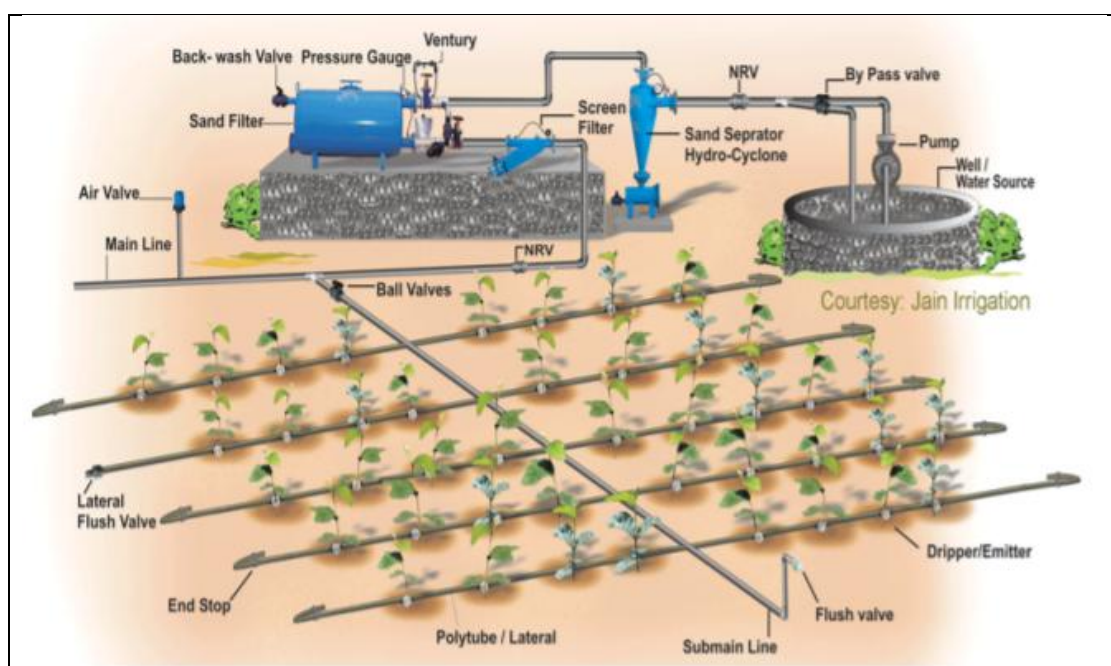
#### ขั้นที่ 4 : การปลูก

- ขุดหลุมลึก 15–20 ซม. ระยะปลูก 30x50 ซม.
- วางท่อนพันธุ์ หายตาขึ้น กลบดินพอแน่น
- คลุมดินด้วยฟางเพื่อลดการสูญเสียน้ำ

ข้อควรระวัง: อย่ากลบลึกเกินไป เพราะอาจทำให้เน่า

#### ขั้นที่ 5 : การดูแลรักษา

- น้ำ : ให้น้ำทุก 3–5 วันในฤดูแล้ง ใช้ระบบน้ำหยดเพื่อลดการสิ้นเปลือง
- ปุ๋ย : ใส่ปุ๋ยคอกเสริมทุก 2 เดือน และปุ๋ยชีวภาพตามความเหมาะสม
- ป้องกันศัตรูพืช : ใช้ชีวภัณฑ์ (ไตรโคเดอร์มา บาซิลลัส) และพืชสมุนไพรไล่แมลง



ภาพประกอบ: การให้น้ำด้วยระบบน้ำหยด การฉีดพ่นชีวภัณฑ์

#### ขั้นที่ 6 : การจัดการวัชพืช

- ถอนหรือใช้เครื่องตัดหญ้า
- ใช้การคลุมดิน (Mulching) ลดการงอกของวัชพืช

ข้อควรระวัง: หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี



ภาพประกอบ: การคลุมฟางและตัดหญ้าในแปลง



### ขั้นที่ 7 : การเก็บเกี่ยว

- เก็บเกี่ยวเมื่อครบอายุ เช่น ขมิ้นชัน 8-10 เดือน
- ขุดด้วยจอบหรือเครื่องมือที่ไม่ทำให้หัวเสียหาย
- คัดแยกหัวที่สมบูรณ์ แข็งแรง



ภาพประกอบ: การเก็บเกี่ยวหัวขมิ้น การคัดแยก

### ขั้นที่ 8 : การจัดการหลังเก็บเกี่ยว

- ล้างทำความสะอาด ตากให้แห้ง
- แปรรูปเบื้องต้น เช่น อบแห้ง บดเป็นผง หรือสกัด
- บรรจุในบรรจุภัณฑ์สะอาด ปิดผนึก

ข้อควรระวัง: ต้องเก็บในที่แห้งและปลอดภัยจากเชื้อรา



ภาพประกอบ: การอบสมุนไพรด้วยพลังงานแสงอาทิตย์



# ภาพกิจกรรมการฝึกอบรม





# ภาพกิจกรรมการฝึกอบรม





### ๔.๓ การถ่ายทอดความรู้การแปรรูปสมุนไพรและการเก็บรักษาและการเชื่อมโยงกับตลาดรับซื้อสมุนไพร โดย นางสาวรสริน บัวทอง ผู้รับซื้อเอกชน

การพัฒนาสมุนไพรจากวัตถุดิบธรรมชาติให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ในด้านการแปรรูป การเก็บรักษา และการบริหารจัดการตลาดอย่างเป็นระบบ การปลูกพืชสมุนไพรเพียงอย่างเดียว แม้จะได้ผลผลิตที่ดีเพียงใด หากไม่สามารถยืดอายุการเก็บรักษาหรือแปรรูปให้อยู่ในรูปแบบที่ตลาดต้องการ ก็อาจทำให้เกิดการสูญเสีย โอกาสทางรายได้ และทำให้ผลผลิตถูกตีราคาต่ำจากตลาด

การแปรรูปสมุนไพร คือการนำสมุนไพรสดมาผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถเก็บได้นานขึ้น สะดวกต่อการใช้งาน และง่ายต่อการจำหน่าย ทั้งในรูปของสมุนไพรแห้ง ผงสมุนไพร แคปซูล น้ำสมุนไพร หรือแม้แต่ในรูปแบบเครื่องสำอางธรรมชาติ กระบวนการแปรรูปจึงไม่ได้หมายถึงการผลิตที่ซับซ้อนเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงกระบวนการพื้นฐานอย่างการล้าง ตาก อบ หั่น หรือบรรจุอย่างเหมาะสมด้วย

ในการแปรรูปสมุนไพรเบื้องต้น จำเป็นต้องเริ่มจากการคัดเลือกวัตถุดิบอย่างพิถีพิถัน โดยต้องเลือกเฉพาะส่วนของพืชที่สมบูรณ์ ไม่มีเชื้อรา ไม่ช้ำ ไม่มีแมลงเจาะ เช่น ขมิ้นชันควรเลือกหัวที่แน่น ไม่เป็นโพรง ฟัทยะลายโจรต้องเลือกใบที่ไม่เหลืองหรือมีจุดดำ การล้างวัตถุดิบต้องใช้ภาชนะสะอาด น้ำที่ไม่ปนเปื้อน และควรล้างอย่างน้อย ๒-๓ ครั้ง หากเป็นไปได้อาจใช้ต่างทาบหิมเจือจางเพื่อช่วยฆ่าเชื้อแบคทีเรีย หลังจากล้างแล้วจึงหั่นเป็นชิ้นบาง เพื่อช่วยให้แห้งเร็ว ป้องกันการขึ้นรา และลดความชื้นที่เป็นตัวการของการเน่าเสีย

กระบวนการอบหรือการตากสมุนไพรมีความสำคัญอย่างยิ่ง หากใช้วิธีตากแดด ต้องเลือกแดดอ่อนหรือแดดรำไร ไม่ควรตากบนพื้นดินโดยตรง ควรใช้ตะแกรงหรือพลาสติกสะอาดรองรับ และต้องกลับด้านสมุนไพรทุก ๒-๓ ชั่วโมง หากเป็นการอบในตู้อบ ควรรักษาอุณหภูมิให้คงที่ประมาณ ๕๐-๖๐ องศาเซลเซียส เพราะอุณหภูมิที่สูงเกินไปอาจทำลายสารสำคัญในสมุนไพร เช่น สารเคอร์คูมินในขมิ้นชัน หรือแอนโดรกราโฟไลด์ในฟัทยะลายโจร

เมื่อสมุนไพรแห้งดีแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการบรรจุและการเก็บรักษา สมุนไพรแห้งควรเก็บในถุงที่ป้องกันความชื้น เช่น ถุงฟอยล์ ถุงพลาสติกซิปล็อก หรือถุงสุญญากาศ และควรติดฉลากที่ระบุรายละเอียดสำคัญ เช่น ชื่อสมุนไพร แหล่งผลิต วันผลิต น้ำหนัก และวันที่หมดอายุ หากมี QR Code หรือระบบติดตามย้อนกลับ จะยิ่งเพิ่มความน่าเชื่อถือในสายตาผู้บริโภค

การเก็บรักษาสมุนไพร ต้องเน้นหลัก ๓ อย่าง คือ ป้องกันความชื้น ป้องกันแสงแดด และป้องกันแมลง ถ้าเก็บในห้องธรรมดา ต้องอยู่ในที่แห้ง เย็น และไม่โดนแดดโดยตรง หากมีเครื่องควบคุมอุณหภูมิจะช่วยยืดอายุสมุนไพรให้นานขึ้น สมุนไพรที่อบแห้งดีสามารถเก็บไว้ได้นานถึง ๖ เดือน หรือบางชนิดนานถึง ๑ ปี โดยไม่เสื่อมสภาพ

เมื่อแปรรูปได้แล้ว การเชื่อมโยงกับตลาดรับซื้อจึงเป็นอีกขั้นตอนสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม เกษตรกรหรือกลุ่มแปรรูปสมุนไพรต้องวางแผนการตลาดไว้ล่วงหน้าว่าจะจำหน่ายในรูปแบบใด จะขายให้ใคร และผ่านช่องทางใดบ้าง ตลาดสามารถแบ่งออกได้เป็นหลายประเภท ได้แก่ ตลาดท้องถิ่น เช่น ตลาดชุมชน ตลาดนัดสุขภาพ หรือตลาดเกษตรอินทรีย์ ตลาดนี้เหมาะสำหรับสมุนไพรสดหรือแปรรูปเบื้องต้นที่บรรจุเรียบร้อยแล้ว มีฉลากและคุณภาพดี



ในการแปรรูปสมุนไพรเบื้องต้น จำเป็นต้องเริ่มจากการคัดเลือกวัตถุดิบอย่างพิถีพิถัน โดยต้องเลือกเฉพาะส่วนของพืชที่สมบูรณ์ ไม่มีเชื้อรา ไม่ช้ำ ไม่มีแมลงเจาะ เช่น ขมิ้นชันควรเลือกหัวที่แน่น ไม่เป็นโพรง ฟัทะลายโจรต้องเลือกใบที่ไม่เหลืองหรือมีจุดดำ การล้างวัตถุดิบต้องใช้ภาชนะสะอาด น้ำที่ไม่ปนเปื้อน และควรล้างอย่างน้อย 2-3 ครั้ง หากเป็นไปได้อาจใช้ด่างทับทิมเจือจางเพื่อช่วยฆ่าเชื้อแบคทีเรีย หลังจากล้างแล้วจึงหั่นเป็นชิ้นบาง เพื่อช่วยให้แห้งเร็ว ป้องกันการขึ้นรา และลดความชื้นที่เป็นตัวการของการเน่าเสีย

กระบวนการอบหรือการตากสมุนไพรมีความสำคัญอย่างยิ่ง หากใช้วิธีตากแดด ต้องเลือกแดดอ่อนหรือแดดรำไร ไม่ควรตากบนพื้นดินโดยตรง ควรใช้ตะแกรงหรือพลาสติกสะอาดรองรับ และต้องกลับด้านสมุนไพรทุก 2-3 ชั่วโมง หากเป็นการอบในตู้อบ ควรรักษาอุณหภูมิให้คงที่ประมาณ 50-60 องศาเซลเซียส เพราะอุณหภูมิที่สูงเกินไปอาจทำลายสารสำคัญในสมุนไพร เช่น สารเคอร์คูมินในขมิ้นชัน หรือแอนโดรกราโฟไลด์ในฟัทะลายโจร

เมื่อสมุนไพรแห้งดีแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการบรรจุและการเก็บรักษา สมุนไพรแห้งควรเก็บในถุงที่ป้องกันความชื้น เช่น ถุงฟอยล์ ถุงพลาสติกซิปล็อก หรือถุงสุญญากาศ และควรติดฉลากที่ระบุรายละเอียดสำคัญ เช่น ชื่อสมุนไพร แหล่งผลิต วันผลิต น้ำหนัก และวันที่หมดอายุ หากมี QR Code หรือระบบติดตามย้อนกลับ จะยิ่งเพิ่มความน่าเชื่อถือในสายตาผู้บริโภค

การเก็บรักษาสมุนไพร ต้องเน้นหลัก 3 อย่าง คือ ป้องกันความชื้น ป้องกันแสงแดด และป้องกันแมลง ถ้าเก็บในห้องธรรมดา ต้องอยู่ในที่แห้ง เย็น และไม่โดนแดดโดยตรง หากมีเครื่องควบคุมอุณหภูมิ จะช่วยยืดอายุสมุนไพรให้นานขึ้น สมุนไพรที่อบแห้งดีสามารถเก็บไว้ได้นานถึง 6 เดือน หรือบางชนิดนานถึง 1 ปี โดยไม่เสื่อมสภาพ

เมื่อแปรรูปได้แล้ว การเชื่อมโยงกับตลาดรับซื้อจึงเป็นอีกขั้นตอนสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม เกษตรกรหรือกลุ่มแปรรูปสมุนไพรต้องวางแผนการตลาดไว้ล่วงหน้าว่าจะจำหน่ายในรูปแบบใด จะขายให้ใคร และผ่านช่องทางใดบ้าง ตลาดสามารถแบ่งออกได้เป็นหลายประเภท ได้แก่ ตลาดท้องถิ่น เช่น ตลาดชุมชน ตลาดนัดสุขภาพ หรือตลาดเกษตรอินทรีย์ ตลาดนี้เหมาะสำหรับสมุนไพรสดหรือแปรรูปเบื้องต้นที่บรรจุเรียบร้อยแล้ว มีฉลากและคุณภาพดี





# ภาพกิจกรรมการฝึกอบรม



#### ๔.๔ การจัดทำแผนธุรกิจชุมชนสมุนไพรของกลุ่มผู้ปลูกสมุนไพรตำบลพลวงสองนาง สรุปได้ดังนี้

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุทัยธานี ได้เชิญวิทยากรจาก **ธนาคารธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาอุทัยธานี** มาให้ความรู้ เรื่องการจัดทำแผนธุรกิจ ซึ่งการจัดทำแผนธุรกิจเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้กลุ่มเกษตรกรมีทิศทางในการดำเนินงานที่ชัดเจนและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น แผนธุรกิจทำให้เกษตรกรรู้ว่าควรผลิตสินค้าอะไร ผลิตอย่างไร และจำหน่ายผ่านช่องทางใด ช่วยลดความเสี่ยงจากการดำเนินงานที่ไร้ทิศทาง พร้อมทั้งทำให้สมาชิกในกลุ่มมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง เกิดการบริหารจัดการที่โปร่งใส ทั้งด้านการเงิน การบัญชี และการจัดการต้นทุน

นอกจากนี้ แผนธุรกิจยังเป็นเอกสารสำคัญที่สร้างความน่าเชื่อถือและความมั่นใจต่อแหล่งทุนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการเงิน หน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชน ซึ่งจะช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงเงินทุน เงินกู้ หรือโครงการสนับสนุนได้มากขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้กลุ่มเกษตรกรสามารถวิเคราะห์ตลาดและคู่แข่ง กำหนดกลยุทธ์ด้านการตลาดที่เหมาะสม และสร้างจุดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ เช่น การเป็นสินค้า GAP สินค้าอินทรีย์ หรือการเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีคุณภาพและมาตรฐาน การมีแผนธุรกิจยังเปิดโอกาสให้กลุ่มมองเห็นแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อต่อยอดและเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิต เช่น การแปรรูปสมุนไพรเป็นผลิตภัณฑ์สุขภาพ เครื่องสำอาง หรืออาหารเสริม ตลอดจนการเชื่อมโยงเครือข่ายตลาดและผู้ซื้ออย่างเป็นรูปธรรม ขณะเดียวกัน แผนธุรกิจยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการติดตามและประเมินผล โดยสามารถใช้เป็นกรอบเปรียบเทียบผลการดำเนินงานจริงกับสิ่งที่วางแผนไว้ ทำให้กลุ่มสามารถปรับปรุงและแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างทันท่วงที

กล่าวโดยสรุป การจัดทำแผนธุรกิจไม่เพียงเป็นการสร้างความเป็นระเบียบและทิศทางให้แก่การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรเท่านั้น แต่ยังช่วยเพิ่มโอกาสทางการตลาด สร้างความน่าเชื่อถือ และเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนากลุ่มไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนในระยะยาวเป็นเครื่องมือวางแผนดำเนินงาน เพื่อให้กลุ่มมีทิศทางในการผลิต แปรรูป และจำหน่ายสมุนไพรอย่างมีระบบช่วยให้กลุ่มเข้าถึงแหล่งสนับสนุน เช่น เงินทุน อบรม หรือโครงการจากหน่วยงานรัฐทำให้สามารถวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และวางแผนกลยุทธ์ในการแข่งขันในตลาดได้ โดยมีองค์ประกอบดังนี้

##### องค์ประกอบสำคัญของแผนธุรกิจสมุนไพร

การจัดทำแผนธุรกิจที่ดีควรมีองค์ประกอบหลักที่ครอบคลุมทั้งด้านข้อมูลพื้นฐาน การวิเคราะห์ และการวางแผนการดำเนินงาน โดยองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

##### ๑. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่ม

ระบุชื่อกลุ่ม ที่ตั้ง ปีที่ก่อตั้ง จำนวนสมาชิก โครงสร้างการบริหารจัดการ และวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน เช่น การผลิตและแปรรูปสมุนไพรเพื่อจำหน่าย เป็นข้อมูลเบื้องต้นที่แสดงถึงความเป็นมาและศักยภาพของกลุ่ม

##### ๒. การวิเคราะห์สถานการณ์และตลาด

เป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม เช่น การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) รวมถึงการศึกษาตลาด ความต้องการของผู้บริโภค คู่แข่ง และแนวโน้มในอนาคต เพื่อใช้ในการกำหนดทิศทางการดำเนินธุรกิจ

##### ๓. ข้อมูลสินค้าและบริการ

อธิบายลักษณะของสินค้า เช่น สมุนไพรสด สมุนไพรอบแห้ง สมุนไพรบดผง หรือผลิตภัณฑ์แปรรูปอื่น ๆ พร้อมทั้งคุณภาพและจุดเด่นที่แตกต่างจากคู่แข่ง รวมถึงมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง เช่น GAP หรือเกษตรอินทรีย์

#### ๔. แผนการผลิตและการดำเนินงาน

กำหนดขั้นตอนการผลิต การจัดหาและการใช้ปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ ชีวภัณฑ์ และแรงงาน รวมถึงแผนการจัดการแปลงปลูก ระบบการให้น้ำ การเก็บเกี่ยว และการแปรรูปเบื้องต้น ตลอดจนการบริหารจัดการหลังการเก็บเกี่ยวและการจัดเก็บสินค้า

#### ๕. แผนการตลาด

ระบุช่องทางการจำหน่ายที่ชัดเจน ทั้งตลาดท้องถิ่น ตลาดสุขภาพ ตลาดออนไลน์ หรือตลาดผู้แปรรูปขนาดใหญ่ รวมถึงการกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาด เช่น การตั้งราคา การสร้างตราสินค้า การประชาสัมพันธ์ และการเชื่อมโยงเครือข่ายผู้ซื้อ

#### ๖. แผนการเงิน

แสดงรายละเอียดด้านต้นทุนการผลิต รายได้ที่คาดว่าจะได้รับ กำไร จุดคุ้มทุน และกระแสเงินสด (Cash Flow) เพื่อให้กลุ่มสามารถวางแผนและควบคุมการใช้จ่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการระบุแหล่งทุนหรือการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ

#### ๗. การบริหารจัดการกลุ่ม

กำหนดโครงสร้างคณะกรรมการ ระบบการมีส่วนร่วมของสมาชิก การจัดทำระเบียบกติกาภายใน และการบริหารความขัดแย้ง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระเบียบและโปร่งใส

#### ๘. แผนการพัฒนามาตรฐานและคุณภาพ

วางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพสินค้าให้ได้มาตรฐาน เช่น GAP เกษตรอินทรีย์ หรือมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) รวมถึงระบบการตรวจสอบย้อนกลับและการจัดทำเอกสารประกอบ

#### ๙. แผนบริหารความเสี่ยง

คาดการณ์ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น เช่น ภัยธรรมชาติ โรคพืช ศัตรูพืช ราคาตลาดตกต่ำ หรือปัญหาด้านแรงงาน พร้อมกำหนดแนวทางแก้ไขและป้องกันล่วงหน้า

#### ๑๐. การติดตามและประเมินผล

กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ วิธีการติดตามผลการดำเนินงาน และกระบวนการทบทวนเพื่อปรับปรุงแผนธุรกิจให้เหมาะสมกับสถานการณ์





# ภาพกิจกรรมการบรรยายการจัดทำแผนธุรกิจ



#### 4.5 กิจกรรมการจัดศึกษาดูงานแปลงสมุนไพรนอกสถานที่

##### สถานที่ศึกษาดูงาน

จุดที่ ๑ แปลงสมุนไพรต้นแบบของ คุณปรียาภรณ์ สมณบ้านเลขที่ ๑๕๐ บ้านบึงเจริญ หมู่ ๙ ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี

จุดที่ ๒ แปลงสมุนไพรต้นแบบไร่ภูปางสวรรค์ ตำบลคอกควาย อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

##### ประเด็นที่ศึกษาดูงาน

จุดที่ ๑ แปลงสมุนไพรต้นแบบของ คุณปรียาภรณ์ สมณบ้านเลขที่ ๑๕๐ บ้านบึงเจริญ หมู่ ๙ ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี

รับฟังการบรรยายความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรไทยและวิธีการปลูก ดูแลการเก็บเกี่ยวสมุนไพร วิทยาการโดย คุณปรียาภรณ์ สมณา โดยมีพื้นที่ ๓ งาน ภายในแปลง มีการปลูกพืชสมุนไพร หลายชนิด เช่น ไพล ขมิ้นชัน เพชรสังฆาต ดอกอัญชัน มะแว้ง มะขามป้อม โดยมีการบรรยายเรื่องเทคนิคการเตรียมแปลงปลูก และเตรียมดินอย่างเหมาะสมนำชมตัวอย่างแปลงขยายพันธุ์ขมิ้นชัน กระจายคำชี้แจงตัวอย่างปัญหาโรคและแมลง พร้อมอธิบายวิธีการแก้ไขแสดงการติดตั้งระบบน้ำหยดเพื่อการให้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากแปลงต้นแบบอยู่ในพื้นที่ขาดแคลนน้ำ(ต้องซื้อน้ำจากเทศบาลใช้ในครัวเรือนและภายในแปลงสมุนไพร การควบคุมศัตรูพืชและโรคด้วยชีวภัณฑ์ธรรมชาติ แนะนำวิธีการตากแห้งด้วยตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์ วิธีการเก็บรักษา แหล่งรับซื้อรวมถึงราคาของพืชสมุนไพรแต่ละชนิด และเปิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมศึกษาดูงาน ซึ่งผู้เข้าร่วมศึกษาดูงานได้ให้ความสนใจสอบถามถึงการแปรรูปของสมุนไพรแต่ละชนิด เรื่องการตากแห้ง และเรื่องราคาของสมุนไพรแต่ละชนิด

จุดที่ ๒ แปลงสมุนไพรต้นแบบไร่ภูปางสวรรค์ ตำบลคอกควาย อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

สวนสมุนไพรภูปางสวรรค์ เป็นแหล่งเรียนรู้พืชสมุนไพร กว่า ๖๐ ชนิด และดอกไม้ นานาพรรณ ในพื้นที่ ๒๔ ไร่ อาทิ ใบหม่อน เสดดพังพอน กระดุกไก่อดำ ฟ้ายะลวยโจร กระดังงา เป็นต้น ส่วนอีกหนึ่ง ชิกเนเจอร์ที่นี่ยังคือ การนำชาแดง มาสกัดเป็นเครื่องดื่ม ซึ่งประโยชน์ของชาแดงนั้นสามารถช่วยเพิ่มเลือด ช่วยทำให้เลือดไปหล่อเลี้ยงหัวใจได้ดีขึ้น ช่วยลดความดัน คอเลสเตอรอล จากการบรรยาย

หัวข้อเรื่องการจัดระบบการปลูกพืชสมุนไพรแบบผสมผสาน และการปลูกพืชสมุนไพรเชิงเดี่ยว สามารถสรุปได้ดังนี้

##### ๑. การปลูกพืชสมุนไพรแบบผสมผสาน (Mixed Cropping Herbal System)

เป็นการปลูกพืชสมุนไพรหลายชนิดร่วมกับพืชอื่น ๆ ในแปลงเดียวกัน เช่น พืชผัก พืชไม้ยืนต้น หรือไม้ผล เพื่อใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และลดความเสี่ยงในการผลิต

##### ลักษณะเด่นของการปลูกพืชสมุนไพรแบบผสมผสาน

๑. ใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
๒. ลดการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช
๓. พืชบางชนิดช่วยบังแดดหรือเพิ่มธาตุอาหารให้พืชอื่น เช่น ใบกะเพราบังร่มให้ว่านหางจระเข้
๔. มีผลผลิตหลากหลาย เพิ่มรายได้และลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

## ตัวอย่างการจัดระบบ:

| กลุ่มพืช         | ตัวอย่างสมุนไพร       | พืชที่ร่วมปลูก        |
|------------------|-----------------------|-----------------------|
| ระดับดินต่ำ      | ฟ้าทะลายโจร, กระชายดำ | ผักหวานบ้าน           |
| ระดับกลาง        | ขมิ้นชัน, ไพล         | พริก, มะเขือ          |
| ไม่ยืนต้น/ร่มเงา | มะม่วง, กลั้วน้ำว่า   | ว่านหางจระเข้, ย่านาง |

## ข้อดีการปลูกพืชสมุนไพรแบบผสมผสาน

- 1.เพิ่มความหลากหลายของระบบนิเวศ
- 2.ใช้น้ำ ปุ๋ย และพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 3.ลดต้นทุนการผลิตในระยะยาว
- 4.มีรายได้หมุนเวียนตลอดปี

## ข้อควรระวังการปลูกพืชสมุนไพรแบบผสมผสาน

- 1.ต้องมีการวางแผนจัดการพื้นที่และชนิดพืชอย่างรอบคอบ
- 2.ต้องมีความรู้ด้านการปลูกร่วม เพื่อหลีกเลี่ยงการแย่งธาตุอาหารหรือการแพร่เชื้อโรคข้ามชนิด

## ๒. การปลูกพืชสมุนไพรเชิงเดี่ยว (Monoculture Herbal System)

คือการปลูกพืชสมุนไพรชนิดเดียวในพื้นที่หนึ่งแบบต่อเนื่องหรือหมุนเวียน โดยเน้นการผลิตเพื่อป้อนเข้าสู่ตลาดในปริมาณมาก

## ลักษณะเด่นของการปลูกพืชสมุนไพรเชิงเดี่ยว

- 1.เหมาะกับการปลูกเพื่อการค้า เช่น ขมิ้นชัน, ฟ้าทะลายโจร, กระชายดำ
- 2.ง่ายต่อการวางแผนการผลิต การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยว
- 3.เหมาะกับการใช้เครื่องจักรและระบบน้ำหยด/สปริงเกลอร์

## ตัวอย่างพืชสมุนไพรที่นิยมปลูกเชิงเดี่ยว:

- 1.ขมิ้นชัน (สำหรับการแปรรูปเป็นผงหรือแคปซูล)
- 2.ฟ้าทะลายโจร (ใช้ในอุตสาหกรรมยา)
- 3.กระชายดำ (เพื่อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร)

## ข้อดีของการปลูกพืชสมุนไพรที่นิยมปลูกเชิงเดี่ยว

- 1.ได้ผลผลิตสม่ำเสมอ ปริมาณมาก
- 2.ง่ายต่อการบริหารจัดการ เช่น การควบคุมวัชพืชหรือแมลง
- 3.เหมาะกับระบบส่งเสริมการผลิตเพื่อการส่งออก

## ข้อควรระวังการปลูกแบบเชิงเดี่ยว

- 1.เสี่ยงต่อการระบาดของศัตรูพืชและโรคเฉพาะชนิด
- 2.ความหลากหลายทางชีวภาพต่ำ
- 3.ต้องพึ่งพาการจัดการแบบเข้มข้น เช่น ปุ๋ย สารชีวภาพ หรือสารกำจัดโรค



การบรรยายในหัวข้อเรื่องการดูแลรักษาและการเก็บเกี่ยวผลผลิตให้ได้คุณภาพตรงตามมาตรฐานสามารถสรุปได้ดังนี้

### ๑. การดูแลรักษาพืชสมุนไพรให้ได้คุณภาพ

๑.๑ การให้น้ำ ควรรดน้ำสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในช่วงแรกของการปลูกและระยะสะสมสารสำคัญหลีกเลี่ยงการให้น้ำมากเกินไป เพราะอาจทำให้รากเน่า เช่น ขมิ้นชันและโพลีไมด์ควรมีน้ำขังควรใช้ระบบน้ำหยดหรือสปริงเกอร์ เพื่อลดการระเหยของน้ำและป้องกันการสะสมของโรค

๑.๒ การให้ปุ๋ย ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก หรือน้ำหมักชีวภาพ อย่างเหมาะสมตามชนิดพืช สำหรับสมุนไพรที่เน้น “รสและกลิ่น” เช่น กะเพรา โหระพา ควรเน้นปุ๋ยโพแทสเซียมเพื่อเร่งกลิ่นและน้ำมันหอมระเหยหลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณมาก เพื่อป้องกันสารตกค้าง

๑.๓ การควบคุมวัชพืชควรใช้วิธีทางชีวภาพ เช่น คลุมดินด้วยฟางแห้ง หรือวัสดุธรรมชาติหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชโดยเด็ดขาด เพราะอาจส่งผลกระทบต่อสารสำคัญในพืช

๑.๔ การป้องกันและกำจัดศัตรูพืชใช้สารชีวภาพ เช่น เชื้อบีที (*Bacillus thuringiensis*), เชื้อไตรโคเดอร์มา หรือน้ำหมักสมุนไพรหมักจนตรวกล้างปลูกอย่างสม่ำเสมอ หากพบโรค/แมลง ให้จัดการเฉพาะจุดส่งเสริมการใช้แมลงห้ำแมลงเบียน เช่น แมลงเต่าทอง และแตนเบียน

๑.๕ การตัดแต่งและกำจัดพืชที่ไม่สมบูรณ์ตัดแต่งใบหรือดอกที่ไม่สมบูรณ์หรือเน่าเสียออกก่อนต้นที่มีโรคออกจากแปลงทันที เพื่อป้องกันการระบาด

### ๒. การเก็บเกี่ยวให้ได้คุณภาพตรงตามมาตรฐาน

๒.๑ ระยะเวลาการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับชนิดพืช เช่น ขมิ้นชัน: อายุ ๘-๑๐ เดือน หลังจากใบเริ่มแห้งฟ้าทะลายโจร: ตัดต้นช่วงออกดอก (มีสารแอนโดรกราโฟไลด์สูงสุด) กระชายดำ: ประมาณ ๘-๑๐ เดือน หลังปลูกเมื่อใบเริ่มเหี่ยว

๒.๒ วิธีการเก็บเกี่ยว ควรใช้อุปกรณ์สะอาด เช่น มีด ส้อม เสียม หลีกเลี่ยงการใช้เครื่องมือสับหรือการเก็บในช่วงฝนตก หรือหลังฝนใหม่ ๆ เพราะความชื้นสูงอาจทำให้เกิดเชื้อราไม่เหี่ยวหรือทับซ้อนพืชมากเกินไประหว่างเก็บ เพื่อลดการช้ำ

๒.๓ การจัดการหลังเก็บเกี่ยว ทำความสะอาดทันที โดยการล้างหรือปิดเศษดินออกจากราก เหง้า หรือใบ

๒.๔ การตากแห้ง/อบแห้ง: ควรตากในที่ร่ม อากาศถ่ายเท หรือตู้อบอุณหภูมิ ๔๐-๖๐ องศาเซลเซียสห้ามตากแดดแรงจัด เพราะจะทำให้สารสำคัญเสื่อม

๒.๕ การบรรจุ: ควรบรรจุในถุงสะอาด แห้ง ไม่ชื้น เช่น ถุงซิปล็อก ถุงสุญญากาศ พร้อมติดฉลากแหล่งผลิต



## การบรรยายในหัวข้อเรื่อง การพัฒนาคุณภาพผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาด สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ศึกษาความต้องการของตลาด (Market-Oriented Production) วิเคราะห์ตลาดเป้าหมาย เช่น ตลาดแปรรูปยา ตลาดอาหารเสริม ตลาดความงาม หรือส่งออกศึกษามาตรฐานที่ตลาดต้องการ เช่น ปริมาณสารสำคัญ ความสะอาด ความปลอดภัยสำรวจพันธุ์ที่ตลาดนิยม เช่น ขมิ้นชัน หรือฟ้าทะลายโจรที่มี สารแอนโดรกราโฟไลด์สูง

๒. คัดเลือกพันธุ์และพัฒนาการผลิตใช้พันธุ์ที่ให้สารสำคัญสูงตามที่ตลาดต้องการวางระบบปลูกแบบ GAP (Good Agricultural Practices) เพื่อให้ได้ผลผลิตปลอดภัย มีการรับรองใช้ระบบควบคุมคุณภาพในทุกขั้นตอน เช่น บันทึกการปลูก การให้ปุ๋ย การเก็บเกี่ยว

๓. พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และการแปรรูปพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของผู้บริโภค เช่น ผงสมุนไพรบดแห้งบรรจุถุงแคปซูลสมุนไพรพร้อมบริโภคสมุนไพรสกัดเข้มข้นในรูปแบบน้ำหรือผงขมิ้นใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เช่น ตู้อบลมร้อน อบลมเย็น อบแห้งสุญญากาศ เพื่อรักษาคุณภาพ

### ภาพกิจกรรมการศึกษาดูงานจุดที่ 1 แปลงสมุนไพรต้นแบบของ คุณปรียาภรณ์ สมณา





ภาพกิจกรรมการศึกษาฐานจุดที่ 2 แปลงสมุนไพรต้นแบบไร่ภูปางสวรรค์









## บทที่ 4

### ผลการดำเนิน

#### โครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) จังหวัดอุทัยธานี

จากการขับเคลื่อนโครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) จังหวัดอุทัยธานี ได้มีการดำเนินงานร่วมกับเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งให้ความสนใจและสมัครใจเข้าร่วมโครงการในการปลูกสมุนไพรที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการปลูกขมิ้นชันซึ่งเป็นสมุนไพรหลัก รวมทั้งพืชสมุนไพรเสริมอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับความเหมาะสมของพื้นที่

ผลการดำเนินงานปรากฏว่า มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการปลูกขมิ้นชันและพืชสมุนไพร รวมพื้นที่ทั้งสิ้นจำนวน 7.5 ไร่ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวถือเป็นการเริ่มต้นที่สำคัญในการสร้างฐานการผลิตสมุนไพรที่มีคุณภาพในระดับชุมชน โดยเกษตรกรผู้เข้าร่วมได้ปฏิบัติตามหลักวิชาการที่ได้รับการถ่ายทอดจากหน่วยงานภาครัฐ ทั้งในด้านการจัดการแปลง การเลือกใช้พันธุ์ที่เหมาะสม การดูแลรักษา การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และการจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้พื้นที่ปลูกดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะให้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ตรงตามความต้องการของตลาด

การที่มีพื้นที่ปลูกขมิ้นชันและพืชสมุนไพรจำนวน 7.5 ไร่ จึงเป็นผลสำเร็จที่สะท้อนถึงความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับเกษตรกรในพื้นที่ และเป็นก้าวแรกที่สำคัญในการขยายผลการผลิตสมุนไพรคุณภาพสู่การสร้างรายได้ที่มั่นคงและการพัฒนาสู่การเป็นแหล่งผลิตสมุนไพรของจังหวัดอุทัยธานีในระยะยาว

นอกจากนี้ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการยังได้นำองค์ความรู้และผลลัพธ์จากการดำเนินงานไปต่อยอดโดยเข้าร่วมการประกวด “แปลงเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง” ประจำปี พ.ศ. 2568 ซึ่งถือเป็นการแสดงถึงศักยภาพและความพร้อมของเกษตรกรในพื้นที่ที่จะพัฒนาแปลงสมุนไพรให้เป็นแปลงเรียนรู้ต้นแบบ ทั้งในด้านการผลิตที่ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การจัดการอย่างเป็นระบบ และการสร้างประโยชน์ต่อชุมชนรอบข้าง ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า โครงการไม่เพียงช่วยเพิ่มพื้นที่ปลูกสมุนไพร แต่ยังส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรให้สามารถก้าวไปสู่การเป็น “เกษตรกรต้นแบบ” และเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้จังหวัดอุทัยธานีก้าวสู่การเป็นเมืองสมุนไพรที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนในอนาคต การเข้าร่วมการประกวดดังกล่าวได้สร้างความภาคภูมิใจแก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะได้แสดงศักยภาพการผลิตแล้ว ยังเป็นการยืนยันถึงความมุ่งมั่นตั้งใจและความสามารถในการพัฒนาตนเองสู่การเป็นต้นแบบของชุมชน ความสำเร็จนี้ยังทำหน้าที่เป็นแรงบันดาลใจให้เกษตรกรรายอื่น ๆ ในพื้นที่เกิดความตื่นตัวและสนใจที่จะหันมาปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และพัฒนาการเกษตรของตนเองให้มีคุณภาพและมาตรฐานมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น ผลการดำเนินงานในครั้งนี้จึงไม่ได้หยุดอยู่เพียงการเพิ่มพื้นที่ปลูกสมุนไพร แต่ยังส่งผลต่อการสร้างแรงบันดาลใจ การถ่ายทอดพลังบวก และการยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในชุมชน อันจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาจังหวัดอุทัยธานีให้เป็นแหล่งผลิตสมุนไพรที่เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไปในอนาคตในขณะเดียวกัน การดำเนินงานและความสำเร็จของเกษตรกรยังช่วยยกระดับ ภาพลักษณ์ของจังหวัดอุทัยธานีให้เป็นที่รู้จักในฐานะแหล่งผลิตสมุนไพรที่มีคุณภาพและมาตรฐาน สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนา “เมืองสมุนไพรอุทัยธานี” ที่มุ่งผลักดันจังหวัดให้เป็นศูนย์กลางด้านการผลิตสมุนไพรและเกษตรชีวภาพของประเทศ ความสำเร็จนี้จึงไม่เพียงแต่สร้างประโยชน์ในระดับครัวเรือนหรือชุมชน แต่ยังสะท้อนถึงศักยภาพการพัฒนาของจังหวัดในภาพรวม และเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการสร้างแบรนด์ “สมุนไพรอุทัยธานี” ให้เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง ทั้งในระดับประเทศและระดับสากล

## ผลการติดตามการดำเนินโครงการ

การติดตามผลการดำเนินโครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) จังหวัดอุทัยธานี พบว่า เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายจำนวน 30 ราย สามารถนำองค์ความรู้ด้านการผลิตสมุนไพรตามมาตรฐาน GAP ไปประยุกต์ใช้จริงในพื้นที่รวม 7.5 ไร่ มีการจัดทำต้นแบบการปลูกขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามเพื่อใช้เป็นแปลงเรียนรู้ และเกษตรกรมีความเข้าใจในกระบวนการจัดการดิน น้ำ การดูแลรักษา การแปรรูปเบื้องต้น และการเชื่อมโยงตลาดมากขึ้น นอกจากนี้ยังเกิดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง สามารถวางแผนการผลิตและธุรกิจเบื้องต้นร่วมกันได้ ทำให้ผลผลิตสมุนไพรเริ่มมีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับในตลาดท้องถิ่น สร้างความภาคภูมิใจแก่เกษตรกรและชุมชน อีกทั้งยังช่วยเสริมภาพลักษณ์ของจังหวัดอุทัยธานีให้เป็นพื้นที่ศักยภาพด้านสมุนไพร เชื่อมโยงกับการพัฒนาเมืองสมุนไพรอุทัยธานีอย่างเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตาม จากการติดตามยังพบปัญหาที่สำคัญในการปลูกขมิ้นชันของเกษตรกร ได้แก่ ปัญหาหัวพันธุ์เน่าเสียเนื่องจากฝนตกชุก ทำให้ดินมีความชื้นสูงจนเกิดการระบาดของเชื้อราในแปลงปลูก อีกทั้งยังพบปัญหาผลผลิตที่ปลูกไว้มีการออกปมราก ไม่เข้าเหง้าหัว ส่งผลต่อคุณภาพและปริมาณผลผลิตที่ได้ ซึ่งถือเป็นข้อจำกัดต่อการเพิ่มผลผลิตและสร้างรายได้ของเกษตรกรในระยะยาว

ทั้งนี้ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรอุทัยธานีได้ลงพื้นที่รับฟังปัญหาและให้คำแนะนำในการแก้ไข โดยเสนอแนวทางให้เกษตรกรปรับปรุงการจัดการแปลงปลูก เช่น ยกทรงหรือยกแปลงสูงเพื่อป้องกันน้ำท่วมขังในฤดูฝน ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยหมักเพื่อให้ดินร่วนซุยและระบายน้ำได้ดี ลดความเสี่ยงจากการสะสมของเชื้อรา แนะนำให้ใช้ท่อนพันธุ์ที่มีคุณภาพดี ปราศจากโรคและแมลง และก่อนปลูกควรทำการคลุกเมล็ดพันธุ์ด้วยสารชีวภัณฑ์ เช่น ไตรโคเดอร์มา เพื่อป้องกันการเน่าเสีย ขณะเดียวกันควรใส่ปุ๋ยอินทรีย์เสริมร่วมกับปุ๋ยชีวภาพ เพื่อเร่งการเจริญเติบโตของหัวและลดปัญหาการเกิดปมรากไม่เข้าเหง้า การจัดการเหล่านี้จะช่วยให้การปลูกขมิ้นชันมีความมั่นคง ผลผลิตมีคุณภาพสูงขึ้น และสอดคล้องกับมาตรฐาน GAP ที่ตลาดให้การยอมรับ

การติดตามจึงสะท้อนว่า แม้โครงการจะประสบความสำเร็จในการสร้างองค์ความรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกร แต่ยังคงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการจัดการปัญหาเชิงเทคนิค โดยเฉพาะปัญหาภัยธรรมชาติและโรคพืชในแปลง เพื่อให้การพัฒนาสมุนไพรของจังหวัดอุทัยธานีเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน และสามารถขยายผลสู่เชิงพาณิชย์ได้อย่างมั่นคงในอนาคต

## ภาพกิจกรรมการติดตามและให้คำปรึกษาแก่สมาชิก





## ข้อเสนอแนะการดำเนินโครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) จังหวัดอุทัยธานี ปีงบประมาณ 2568

### 1. ระดับเกษตรกรรายบุคคล

- ส่งเสริมให้เกษตรกรนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้จริงในแปลง เช่น การจัดการดิน น้ำ และ การใช้ชีวภัณฑ์ เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มคุณภาพสมุนไพร
- พัฒนาศักยภาพเกษตรกรให้มีความรู้ด้านมาตรฐานการผลิต GAP และเกษตรอินทรีย์ พร้อมทั้งจัดทำสมุดบันทึกการผลิตเพื่อรองรับการตรวจประเมินมาตรฐาน
- สนับสนุนให้เกษตรกรเรียนรู้การแปรรูปเบื้องต้น เช่น การอบแห้ง บดเป็นผง หรือทำผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพ เพื่อเพิ่มรายได้จากการจำหน่าย

### 2. ระดับกลุ่มเกษตรกรและชุมชน

- สนับสนุนการรวมกลุ่มผู้ผลิตสมุนไพรในพื้นที่ให้มีการบริหารจัดการแบบเข้มแข็ง ทั้งด้านการผลิต การตลาด และการจัดการทุนภายในกลุ่ม
- ส่งเสริมการสร้างตราสินค้า (Brand) ของกลุ่มเกษตรกร เพื่อสร้างเอกลักษณ์และความแตกต่างในตลาด เช่น “สมุนไพรอุทัยธานี”
- พัฒนาศูนย์เรียนรู้สมุนไพรชุมชนให้เป็นต้นแบบด้านการผลิตและการแปรรูป ตลอดจนเป็นแหล่งศึกษาดูงานและถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกรรายใหม่และเยาวชนในพื้นที่

### 3. ระดับหน่วยงานภาครัฐและภาคีเครือข่าย

- จัดอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัย ครอบคลุมทั้งการผลิตสมุนไพร การแปรรูป และการตลาด เช่น การตลาดออนไลน์และการเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการ
- สนับสนุนการเข้าถึงแหล่งทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) และ โครงการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ เพื่อใช้พัฒนาแปลงและเครื่องมือการแปรรูป
- บูรณาการความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและศูนย์วิจัยด้านสมุนไพร เพื่อร่วมพัฒนาพันธุ์สมุนไพรคุณภาพสูงและการวิจัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
- พัฒนาเครือข่ายการตลาดร่วมกับภาคเอกชน เช่น โรงงานแปรรูป บริษัทผลิตอาหารเสริม และเครื่องสำอาง รวมถึงการเจรจาสัญญาซื้อขายล่วงหน้า (Contract Farming)

### 4. ระดับจังหวัดและเชิงยุทธศาสตร์

- ขับเคลื่อน “เมืองสมุนไพรอุทัยธานี” อย่างต่อเนื่อง โดยบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ เอกชน และวิชาการ ให้ทำงานเชื่อมโยงกัน
- ผลักดันให้จังหวัดอุทัยธานีเป็น ศูนย์กลางการผลิตสมุนไพรคุณภาพ ของภูมิภาค โดยเน้นพืชสมุนไพรที่เป็นเอกลักษณ์และตรงกับความต้องการของตลาด
- จัดทำฐานข้อมูลสมุนไพรจังหวัดอุทัยธานี (Uthai Herbal Database) เพื่อใช้วางแผนการผลิต การตลาด และการส่งออก
- สนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มในเชิงอุตสาหกรรม เช่น การตั้ง “โรงงานต้นแบบแปรรูปสมุนไพร” เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกัน และลดต้นทุน
- พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Wellness Tourism) เชื่อมโยงกับการผลิตสมุนไพร เพื่อสร้างรายได้เสริมและขยายตลาดสู่กลุ่มผู้บริโภคเชิงสุขภาพ



## แปลงเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ









# ภาคผนวก



## แผนที่แสดงจุดเข้าร่วมโครงการ



รายชื่อเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

| ลำดับ | ชื่อเกษตรกร               | ที่อยู่         | ชนิดพืชสมุนไพร                                                                   | พื้นที่ปลูกสมุนไพร (ไร่) |     |         | ขบวนการแปรรูปเบื้องต้น | มาตรฐานที่ได้รับ | รูปแบบเกษตรกรรม |
|-------|---------------------------|-----------------|----------------------------------------------------------------------------------|--------------------------|-----|---------|------------------------|------------------|-----------------|
|       |                           |                 |                                                                                  | ไร่                      | งาน | ตารางวา |                        |                  |                 |
| 1     | นางสาวปานทิพย์ เสนาะเสียง | 23 หมู่ที่ 3    | ข้า ตะไคร้                                                                       |                          |     | 10      |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 2     | นางอำพล ลงทอง             | 35/13 หมู่ที่ 1 | ใบมะขาม รวงจืด                                                                   |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 3     | นางเมือง แรงสาริกิจ       | 52/1 หมู่ที่ 4  | ขมิ้นชัน วานม่วง                                                                 |                          |     | 10      |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 4     | นายสิทธิ์ ธงทอง           | 152/1 หมู่ที่ 4 | มะกรูด ข้า                                                                       |                          | 0.5 |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 5     | นางไพรัช ยาเพชรน้อย       | 101/9 หมู่ที่ 4 | ตะไคร้ กระเจียบแดง ข้าเหลือง ไพล<br>ขมิ้นชัน กระชายดำ วานขั้มนดูลูก<br>ตะไคร้หอม |                          | 2   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 6     | นางสาวสัมพันธ์ เจนเขตกกร  | 56 หมู่ที่ 2    | มะกรูด ตะไคร้                                                                    |                          |     | 10      |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 7     | นางอำไพ แนวทัด            | 101/4 หมู่ที่ 4 | ขมิ้นชัน ตะไคร้                                                                  |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 8     | นางसानิตย์ ทวีศักดิ์      | 4 หมู่ที่ 6     | ข้า ตะไคร้                                                                       |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 9     | นางมานิตย์ นิลภัย         | 7/3 หมู่ที่ 5   |                                                                                  |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 10    | นางบุญมี รักกลกิจ         | 74/1 หมู่ที่ 2  | ทองอุไร ข้า                                                                      |                          |     | 10      |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 11    | นายสงว ขาวยสาริกกรณ       | 46 หมู่ที่ 1    | เพกา ไพล ย่านาง โปรงฟ้า                                                          |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 12    | นางสุนทร โพตรงเจริญ       | 30 หมู่ที่ 4    | ข้า ตะไคร้                                                                       |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 13    | นางลมัย พุ่มกลิ่น         | 152/3 หมู่ที่ 4 | คุณ รวงจืด กระชายดำ เตย หญ้ารีแพร์                                               |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 14    | นางเมี้ยน รักกลกิจ        | 82 หมู่ที่ 2    | ทองอุไร ตะไคร้                                                                   |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 15    | นางจตุพร ปันแก้ว          | 126/9 หมู่ที่ 4 | ตะไคร้หอม ไพล ฟักทะลายโจร คุณ<br>อัญชัน ลูกอม พญาไร้ใบ เตย                       |                          |     | 10      |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |



| ลำดับ | ชื่อเกษตรกร                 | ที่อยู่                    | ชนิดพืชสมุนไพร                       | พื้นที่ปลูกสมุนไพร (ไร่) |     |         | ขบวนการแปรรูปเบื้องต้น | มาตรฐานที่ได้รับ | รูปแบบเกษตรกรรม |
|-------|-----------------------------|----------------------------|--------------------------------------|--------------------------|-----|---------|------------------------|------------------|-----------------|
|       |                             |                            |                                      | ไร่                      | งาน | ตารางวา |                        |                  |                 |
| 16    | นายพลวัฒน์ เจริญทวีโรจน์กุล | 93 หมู่ที่3                | ข้า ตะไคร้                           |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 17    | นางพจนนา เลากสิกิจ          | 36/3 หมู่ที่1              | กระชาย ข้า                           |                          | 2   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 18    | นางสาวณัฐกัญญา ปันแก้ว      | 129/6 หมู่ที่4             | ตะไคร้หอม ข้า ขมิ้นชัน โพล           |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 19    | นางจำเริญ พุ่มกลิ่น         | 46/1 หมู่ที่4              | เพกา ตะไคร้ ทองอุไร                  |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 20    | บุญมา เขม้นเขตนการ          | 59 หมู่ที่4                | ทองอุไร                              |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 21    | นางประเสริฐ สัจยพงษ์        | 3 หมู่ที่4                 | อังกาบหนู อัญชัน ตะไคร้หอม           |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 22    | นายสงกรานต์ หัสดี           | 306 หมู่ที่6               | ข้า ตะไคร้                           |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 23    | นางวาสนา ยงเยื้องพันธ์      | 58/3 หมู่ 4 ตำบลพลวงสองนาง | สมอ ขมิ้นชัน ฟักลายโจร ว่านขั้กมดลูก | 1                        |     |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 24    | นายเด็สดวง ทัพเจริญ         | 15 หมู่ 4 ตำบลพลวงสองนาง   | ขมิ้นชัน                             |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 25    | บุญทิง พุ่มกลิ่น            | 27 หมู่ 4 ตำบลพลวงสองนาง   | ข้า ตะไคร้                           |                          |     | 10      |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 26    | นางประไพศรี หมั่นเขตกิจ     | 30 หมู่ 9 ตำบลบ่ออย่าง     | ขมิ้นชัน ข้า โพล                     | 1                        |     |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 27    | นางจิรพร สิงห์ป่าน          | 71 หมู่ 6 ตำบลบ่ออย่าง     | ขมิ้นชัน ตะไคร้                      |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 28    | นายณรงค์ชัย เชื้อกลสิกร     | 32/2 ม.1 พลงสองนาง         | ข้า ตะไคร้                           |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 29    | นายทิม วาโถม                | 35/1 ม.7 ต.หนองหลวง        | ข้า ตะไคร้                           |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |
| 30    | นายสุริยะ สีนาค             | 2/6 หมู่3 ต.พลวงสองนาง     | ขมิ้นชัน ตะไคร้                      |                          | 1   |         |                        |                  | เกษตรผสมผสาน    |

### แผนธุรกิจ

#### กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลพลวงสองนาง

- 1.ชื่อโครงการ: โครงการ สมุนไพรมูลค่าสูง เพิ่มรายได้ให้ชุมชน
- 2.ผู้รับผิดชอบ: กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลพลวงสองนาง
- 3.หน่วยงานกำกับดูแล: สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุทัยธานี,สำนักงานเกษตรจังหวัดอุทัยธานี,  
สำนักงานเกษตรอำเภอสว่างอารมณ์,ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรอุทัยธานี
- 4.หน่วยงานสนับสนุน: องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น,สำนักงานพลังงานจังหวัดอุทัยธานี
- 5.สถานที่ตั้ง: กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลพลวงสองนาง เลขที่152/3 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์  
จังหวัดอุทัยธานี พิกัด X (Easting):  $\approx 585545$  เมตรY (Northing):  $\approx 1718262$  เมตร Zone: 47N

ประธานกลุ่ม นางลมัย พุ่มกลิ่น

รองประธาน นายสวง ชาญสาริกณ์

#### 6.รายชื่อสมาชิกในกลุ่ม

|                                 |       |                                           |
|---------------------------------|-------|-------------------------------------------|
| 1. นางสาวปานทิพย์ เสนาะเสียง    | 23    | หมู่ที่ 3 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 2. นางอำพล ลงทอง                | 35/13 | หมู่ที่ 1 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 3. นางเมือง แรงสาริกิจ          | 52/1  | หมู่ที่ 4 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 4. นางทองม้วน ลงทอง             | 152/1 | หมู่ที่ 4 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 5. นางไพรัช ยาเพชรน้อย          | 101/9 | หมู่ที่ 4 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 6. นางสาวสัมฤทธิ์ เจนเขตการ     | 56    | หมู่ที่ 2 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 7. นางอำไพ แนวทัด               | 101/4 | หมู่ที่ 4 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 8. นางสาวนิตย ทวีศักดิ์         | 4     | หมู่ที่ 6 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 9. นางมานิตย นิลภัย             | 7/3   | หมู่ที่ 5 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 10. นางบุญมี รักกลีจิก          | 74/1  | หมู่ที่ 2 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 11. นายสวง ชาญสาริกณ์           | 46    | หมู่ที่ 1 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 12. นางสุนทร โพตรงเจริญ         | 30    | หมู่ที่ 4 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 13. นางลมัย พุ่มกลิ่น           | 152/3 | หมู่ที่ 4 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 14. นางเมี้ยน รักกลีจิก         | 82    | หมู่ที่ 2 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 15. นางจตุพร ปันแก้ว            | 126/9 | หมู่ที่ 4 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 16. นายพลวัฒน์ เจริญทวีโรจน์กุล | 93    | หมู่ที่ 3 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 17. นางพวงนา เลากลิจิก          | 36/3  | หมู่ที่ 1 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 18. นางสาวณัฐกัญญา ปันแก้ว      | 129/6 | หมู่ที่ 4 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 19. นางจำเริญ พุ่มกลิ่น         | 46/1  | หมู่ที่ 4 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |



|                             |      |                                           |
|-----------------------------|------|-------------------------------------------|
| 20. นายบุญมา เขมนันต์       | 59   | หมู่ที่ 4 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 21. นางประเสริฐ สัจยพงษ์    | 3    | หมู่ที่ 4 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 22. นายสงกรานต์ หัสดี       | 306  | หมู่ที่ 6 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ |
| 23. นางวาสนา ยงเยื้องพันธ์  | 58/3 | หมู่ 4 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์    |
| 24. นายเด็ดดวง ทัพเจริญ     | 15   | หมู่ 4 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์    |
| 25. นางบุญทิ้ง พุ่มกลิ่น    | 27   | หมู่ 4 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์    |
| 26. นางประไพศรี หมั่นเขตกิจ | 30   | หมู่ 9 ตำบลบ่อทราย อำเภอสว่างอารมณ์       |
| 27. นางจิรพร สิงห์ปาน       | 71   | หมู่ 6 ตำบลบ่อทราย อำเภอสว่างอารมณ์       |
| 28. นายณรงค์ชัย เชื้อกลีกร  | 32/2 | หมู่ 1 พลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์        |
| 29. นางวสันี ย้วนประสิทธิ์  | 35/1 | หมู่ 7 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์    |
| 30. นายสุริยะ สีนาค         | 2/6  | หมู่ 3 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์    |

- **พื้นที่เพาะปลูกรวม:** 8 ไร่ (เฉลี่ยสมาชิกละ 1 งาน)
- **พืชหลัก:** ขมิ้นชัน
- **พืชเสริม:** ดอกอัญชัน, ตะไคร้, ข่า, กระชาย, โพล,
- **รูปแบบการดำเนินงาน:** รวมกลุ่มเพื่อผลิต แปรรูป และจำหน่ายพืชสมุนไพรเพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้ที่ยั่งยืน

#### 7. หลักการและเหตุผล

กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลพลวงสองนาง เป็นกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ “ขับเคลื่อนการเกษตรระดับหมู่บ้านสู่การผลิตสินค้าเกษตรมูลค่าสูง” ภายใต้การสนับสนุนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 โดยสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่มีอาชีพดั้งเดิมอาชีพหลัก คือการทำนาอาศัยน้ำฝนและอยู่นอกเขตชลประทานมักประสบปัญหาฝนทิ้งช่วงส่งผลให้ผลผลิตตกต่ำ แต่ต้องเผชิญกับปัญหาแหล่งน้ำไม่เพียงพอในฤดูแล้ง ส่งผลให้ไม่สามารถทำนาได้ครบทั้งปี และต้องปล่อยพื้นที่ว่างเปล่าในบางฤดู ทำให้รายได้ของครัวเรือนผันผวนและไม่มั่นคง ภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าว กลุ่มจึงตัดสินใจปรับเปลี่ยนแนวทางการผลิตจากพืชใช้น้ำมาก เช่น ข้าว ไปสู่พืชทางเลือกที่ใช้น้ำน้อยกว่า มีศักยภาพในการแปรรูปสูง และตลาดกำลังต้องการ ได้แก่ พืชสมุนไพร โดยเฉพาะขมิ้นชันซึ่งมีคุณสมบัติทางยาเด่นชัด เช่น บำรุงตับ ด้านการอักเสบ ด้านอนุมูลอิสระ และเป็นที่ต้องการทั้งในตลาดสดและตลาดผลิตภัณฑ์แปรรูป เช่น ผงขมิ้น แคปซูล และเวชสำอาง และมีตลาดรองรับการผลิตในจังหวัดทั้งโรงพยาบาล และภาคเอกชน

นอกจากขมิ้นชัน กลุ่มยังส่งเสริมการปลูกพืชเสริมรายได้ ได้แก่ ดอกอัญชัน ซึ่งสามารถปลูกแซมในพื้นที่ว่างหรือปลูกร่วมกับพืชหลักได้ ให้ผลผลิตเร็ว เก็บเกี่ยวได้ทุก 2-3 วัน และสามารถนำไปแปรรูปเป็นดอกแห้งหรือชาสุขภาพที่เป็นที่นิยมในกลุ่มผู้บริโภครุ่นใหม่การรวมกลุ่มกันของเกษตรกรยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการ โดยสมาชิกได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน ทั้งด้านการผลิต แปรรูป การตลาด และบัญชี มีการประชุมกลุ่มเพื่อกำหนดแนวทางร่วมกัน และได้รับการสนับสนุนความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ เทศบาลตำบลพลวงสองนาง และหน่วยงานพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ พืชสมุนไพรยังมีข้อได้เปรียบด้านต้นทุนการผลิตที่ไม่สูงมาก

สามารถใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น เช่น ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ และแรงงานในครัวเรือน โดยไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมีหรือเทคโนโลยีที่ซับซ้อน ทำให้เหมาะสมกับวิถีเกษตรแบบพอเพียงของชุมชนตำบลพลวงสองนาง

ดังนั้น การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรในครั้งนี้จึงถือเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทปัจจุบัน สามารถยกระดับการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า สร้างรายได้อย่างมั่นคงในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดเรื่องน้ำ อีกทั้งยังมีโอกาสต่อยอดไปสู่การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน การขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ และการสร้างแบรนด์สินค้าชุมชนในอนาคต

#### 8. วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างอาชีพเสริมการปลูกพืชสมุนไพรใช้น้ำน้อยให้กับชุมชน
2. เพื่อเพิ่มศักยภาพการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรให้มีความเข้มแข็ง ตั้งแต่กระบวนการผลิต, แปรรูป และการตลาด
3. เพื่อยกระดับกลุ่มสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชนในอนาคต

#### 9. ระยะเวลาดำเนินการ: 1 ปี (เมษายน 2568-มีนาคม 2569)

#### 10. งบประมาณ:

เกษตรกรดำเนินการด้วยเงินของตนเอง โดยมีการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) จังหวัดอุทัยธานีปีงบประมาณ พ.ศ.2568 ของสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุทัยธานี ร่วมกับ สำนักงานเกษตรอำเภอสว่างอารมณ์

##### 10.1 ต้นทุนการผลิตต่อไร่

| กิจกรรม      | เป้าหมาย | ปริมาณ | รายการค่าใช้จ่าย | วงเงิน  |
|--------------|----------|--------|------------------|---------|
| ปลูกขมิ้นชัน | 30 ไร่   | 15 ไร่ | 14,300 บาท/ไร่   | 214,500 |
| รวมทั้งสิ้น  |          |        |                  | 214,500 |

#### รายละเอียดต้นทุน

| รายการ                                            | จำนวน/หน่วย    | ราคาต่อหน่วย | รวม (บาท) | หมายเหตุ                 |
|---------------------------------------------------|----------------|--------------|-----------|--------------------------|
| 1. เตรียมดิน (ไถพรวน 2 ครั้ง)                     | 2 ครั้ง        | 500.         | 1,000     | รวมค่าแรง                |
| 2. ปุ๋ยคอก/ปุ๋ยหมัก                               | 1000กก.        | 1.50         | 1,500     | จำเป็นต่อหัวไถดิน        |
| 4. ปลูกเหง้าพันธุ์ขมิ้นชัน                        | 400 กก.        | 12           | 4,800     | ใช้เหง้าพันธุ์คุณภาพดี   |
| 5. ค่าแรงปลูก                                     | 5 คน x 300 บาท | -            | 1,500     | ประมาณ 1 วัน             |
| 6. ค่าดูแลรักษา (รดน้ำ, กำจัดวัชพืช, พรวนดิน ฯลฯ) | เหมา           | -            | 2,000     | ตลอดฤดูปลูก (8-10 เดือน) |
| 7. ค่าป้องกันโรค-แมลง                             | เหมา           | -            | 1,000     | ยาอินทรีย์หรือชีวภัณฑ์   |
| 8. ค่าเก็บเกี่ยว                                  | เหมา           | -            | 2,000     | ใช้แรงงานชุดหัว          |
| 9. ภาชนะบรรจุ/ค่าขนส่งเบื้องต้น                   | เหมา           | -            | 500       | รวมค่าขนส่งไปแหล่งรวบรวม |
| รวม                                               |                |              | 14,300    |                          |



## 10.3 คาดการณ์ผลผลิตและรายได้

| รายการ    | พื้นที่ปลูก(ไร่) | คาดการณ์<br>ผลผลิตเฉลี่ย<br>(กก./ไร่) | คาดการณ์<br>ผลผลิตรวม<br>(กก./ไร่) | ราคาขาย<br>(บาท/<br>กิโลกรัม) | คาดการณ์<br>รายได้(บาท) | ต้นทุนการ<br>ผลิต | กำไรสุทธิ |
|-----------|------------------|---------------------------------------|------------------------------------|-------------------------------|-------------------------|-------------------|-----------|
| ขมิ้นชัน  | 15 ไร่           | 1,200                                 | 18,000                             | 20                            | 360,000                 | 214,500           | 145,500   |
| กำไรสุทธิ |                  |                                       |                                    |                               |                         |                   | 145,500   |

หมายเหตุ 1.ขายสด 20 บาท /กก.

2. ขายแห้ง 150 บาท /กก

| รายการ    | พื้นที่ปลูก(ไร่) | คาดการณ์<br>ผลผลิตเฉลี่ย<br>(กก./ไร่) | คาดการณ์<br>ผลผลิตรวม<br>(กก./ไร่) | ราคาขาย<br>(บาท/<br>กิโลกรัม) | คาดการณ์<br>รายได้(บาท) | ต้นทุนการ<br>ผลิต | กำไรสุทธิ |
|-----------|------------------|---------------------------------------|------------------------------------|-------------------------------|-------------------------|-------------------|-----------|
| ขมิ้นชัน  | 1 ไร่            | 1,200                                 | 1,200                              | 20                            | 24,000                  | 14,300            | 9,700     |
| กำไรสุทธิ |                  |                                       |                                    |                               |                         |                   | 9,700     |

หมายเหตุ 1.ขายสด 20 บาท /กก.

2. ขายแห้ง 150 บาท /กก

## 11.แผนการดำเนินงาน

| แผนงาน/กิจกรรม                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | 2568 |      |       |      |      |      |      |      |      | 2569 |      |       | หน่วยงานรับผิดชอบ                                        |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|------|-------|------|------|------|------|------|------|------|------|-------|----------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | เม.ย | พ.ค. | มิ.ย. | ก.ค. | ส.ค. | ก.ย. | ต.ค. | พ.ย. | ธ.ค. | ม.ค. | ก.พ. | มี.ค. |                                                          |
| 1 การจัดเวทีวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่และศักยภาพของเกษตรกร<br>1.1การวิเคราะห์ปัญหาด้านการเกษตรของหมู่บ้าน และแนวทางแก้ไข<br>1.2ชนิดสมุนไพรที่ต้องการพัฒนา<br>1.3จุดเน้นและองค์ความรู้ที่เกษตรกรต้องการ                                                                                                                                                                                                         |      |      |       |      |      |      |      |      |      |      |      |       | สนง.กษ.อน,<br>สนง.กสจ อ.สว่างอารมณ์<br>ศวพ.อน<br>สนง.สปก |
| 2.การจัดกระบวนการเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพร<br>2.1.บรรยายในหัวข้อการถ่ายทอดความรู้การผลิตพืชสมุนไพรสู่มาตรฐาน GAP โดยผู้แทนจากศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรอุทัยธานี<br>2.2ถ่ายทอดความรู้การปลูกพืชสมุนไพร โดยผู้แทนจากสำนักงานปฎิรูปที่ดินจังหวัดอุทัยธานี<br>2.3การถ่ายทอดความรู้การแปรรูปสมุนไพรและการเก็บรักษาและการเชื่อมโยงกับตลาดรับซื้อสมุนไพร โดยนางสาวสรสิน บัวทอง ผู้รับซื้อเอกชน |      |      |       |      |      |      |      |      |      |      |      |       | สนง.กษ.อน,<br>สนง.กสจ อ.สว่างอารมณ์<br>ศวพ.อน<br>สนง.สปก |
| 3.การปลูกขมิ้นชัน                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |      |      |       |      |      |      |      |      |      |      |      |       | สนง.กษ.อน,สนง.กสจ อ.<br>สว่างอารมณ์                      |

| แผนงาน/กิจกรรม                | 2568  |      |       |      |      |      |      |      |      | 2569 |      |       | หน่วยงานรับผิดชอบ                   |
|-------------------------------|-------|------|-------|------|------|------|------|------|------|------|------|-------|-------------------------------------|
|                               | เม.ย. | พ.ค. | มิ.ย. | ก.ค. | ส.ค. | ก.ย. | ต.ค. | พ.ย. | ธ.ค. | ม.ค. | ก.พ. | มี.ค. |                                     |
| 4.การติดตามการปลูกของสมาชิก   |       |      |       |      |      |      |      |      |      |      |      |       | สนง.กษ.อน,สนง.กสจ.อ.<br>สว่างอารมณ์ |
| 5.การเก็บเกี่ยวผลผลิต         |       |      |       |      |      |      |      |      |      |      |      |       | กลุ่มเกษตรกร                        |
| 6.การขายผลผลิต                |       |      |       |      |      |      |      |      |      |      |      |       | กลุ่มเกษตรกร                        |
| 7.การติดตามประเมินผลและรายงาน |       |      |       |      |      |      |      |      |      |      |      |       | สนง.กษ.อน,สนง.กสจ.อ.<br>สว่างอารมณ์ |

## 12.วิธีการดำเนินการ

### 1 การจัดเวทีวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่และศักยภาพของเกษตรกรเพื่อวิเคราะห์พื้นที่และศักยภาพ

#### ศักยภาพของพื้นที่

บ้านวังหิน ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลพลวงสองนาง อำเภอสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี เป็นหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการขับเคลื่อนการเกษตรระดับหมู่บ้านสู่การผลิตสินค้าเกษตรมูลค่าสูง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 5,787.50 ไร่ มี 287 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนเกษตรกร 225 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 73.28 ของครัวเรือน สินค้าเกษตรที่สำคัญคือ ข้าวนาปี พื้นที่ 4,050 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 4,036.80 (ตัน) การทำการเกษตร

#### ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นพื้นที่ลาดเอียงราบลุ่มเชิงเขา โดยที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การเกษตรกรรมปลูกข้าว ซึ่งสามารถทำได้ทั้งนาปี และนาปรัง แต่พื้นที่ส่วนใหญ่ต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลักในการปลูกข้าวซึ่งการปลูกข้าวนาปรังจะไม่ได้ผลผลิตเท่าที่ควร พืชอายุสั้นในฤดูร้อน เช่น ผักสวนครัว ส่วนที่ราบสูงเหมาะแก่การปลูกพืชไร่ ถั่วเขียว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ฝัหวาน สวนผลไม้ เช่น มะม่วง ขนุน ถั่วลิสง ฯลฯ และเลี้ยงสัตว์เชิงพาณิชย์ ได้แก่ วัว กระบือ แพะ เป็นต้น

#### ลักษณะภูมิอากาศ

มีลักษณะร้อนชื้นในฤดูร้อนอากาศจะร้อนและแห้งแล้ง เกิดพายุลม ร้อนได้ง่าย เนื่องจากพื้นที่อยู่ระหว่างเขา และในฤดูฝนฝนตกชุกมักจะเกิดภาวะน้ำป่าไหลหลาก และท่วมขังในที่ราบลุ่ม ในฤดูหนาวประสบกับอากาศหนาวเย็นจัดเนื่องจากพื้นที่ติดเขาป่าไม้

#### การวิเคราะห์ปัญหาด้านการเกษตรของหมู่บ้าน

##### 1 การขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อใช้สำหรับภาคการเกษตร

สาเหตุ พื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่ไม่มีแหล่งน้ำสำรองไว้ใช้เองของตนเอง ขนาดของแหล่งน้ำไม่สอดคล้องกับพื้นที่ทางการเกษตรที่จะใช้น้ำในแต่ละแปลง การขุดเจาะบ่อบาดาลไม่สามารถทำได้เนื่องจากไม่มีแหล่งน้ำใต้ดินที่มากเพียงพอต่อการขุดเจาะ

แนวทางการแก้ไข การเพาะปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อย หรือการปลูกพืชสมุนไพร โดยมีการบริหารจัดการน้ำในแปลงเพาะปลูกอย่างเป็นระบบและเหมาะสมกับพื้นที่ รวมไปถึงการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการผลิตที่ลดการใช้น้ำแต่มีผลตอบแทนที่สูงมาใช้ในการส่งเสริมอาชีพ



## 2 การขายและการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าทางการเกษตร

สาเหตุ สมาชิกในหมู่บ้านยังขาดองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่ทันสมัย การขายในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อมูลค่าและช่องทางการตลาดของคนในชุมชน

แนวทางการแก้ไข มีการส่งเสริมให้องค์ความรู้จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มองค์ความรู้ให้กับสมาชิกในหมู่บ้าน ในการต่อยอดและพัฒนาสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตทางการเกษตรของคนในชุมชน ผ่านช่องทางการจำหน่ายที่มีความหลากหลายมากขึ้น

## 3 การบริหารจัดการกลุ่ม

สาเหตุ ขาดการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเป็นระบบ และสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ

แนวทางการแก้ไข มีการวางแผนการผลิต การตลาด อย่างเป็นระบบ โดยมีเจ้าหน้าที่เป็นที่เลี้ยก้อยให้คำปรึกษาในระยะเริ่มต้น

## 4.ชนิดสมุนไพรที่ต้องการพัฒนา

1.ขมิ้นชัน

2.โพล

## 5 จุดเน้นและองค์ความรู้ที่เกษตรกรต้องการเพื่อกำหนดหลักสูตรในการจัดกระบวนการเรียนรู้

1. การคัดเลือกพันธุ์พืชสมุนไพรที่ตรงตามความต้องการของตลาด
2. พื้นที่ปลูกที่เหมาะสมกับการปลูก ขมิ้นชัน และโพล
3. การแปรรูปและการตลาดแหล่งรับซื้อ

## 6 แนวทางการแก้ไข / ข้อเสนอแนะ องค์ความรู้ที่เกษตรกรต้องการ

1.การขาดแคลนพันธุ์ที่มีคุณภาพ ทนโรค

ข้อเสนอแนะ

- จัดหาพันธุ์จากแหล่งที่เชื่อถือได้ เช่น ศูนย์วิจัยสมุนไพร หรือกรมวิชาการเกษตร
- ส่งเสริมการขยายพันธุ์เองในกลุ่มเกษตรกร

2. ขาดความรู้เรื่องวิธีการปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวที่ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ

- จัดอบรมภาคทฤษฎีและปฏิบัติ (เช่น การเตรียมดิน การปลูก การจัดการศัตรูพืชแบบชีวภาพ)
- จัดทำคู่มือหรือแผ่นพับความรู้แจกเกษตรกร

3.ขาดความรู้เรื่องการแปรรูป

ข้อเสนอแนะ

- อบรมวิธีแปรรูปเบื้องต้น เช่น การอบแห้ง, การบดเป็นผง, การสกัดน้ำสมุนไพร
- สาธิตการใช้เครื่องจักรขนาดเล็ก เช่น เครื่องบดสมุนไพร เครื่องอบพลังงานแสงอาทิตย์
- ฝึกปฏิบัติจริงในขั้นตอนการบรรจุภัณฑ์ และการเก็บรักษาให้ถูกสุขลักษณะ

## ที่ 2 การจัดกระบวนการเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพร

1. การถ่ายทอดความรู้การผลิตพืชสมุนไพรสู่มาตรฐาน GAP โดย ผู้แทนจากศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตร อยุธยา สรุปลงได้ดังนี้

ในปัจจุบัน ความต้องการสมุนไพรในเชิงพาณิชย์เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบของยาสมุนไพร อาหารเสริม เครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ และเครื่องสำอางจากธรรมชาติ สมุนไพรไทยหลายชนิดได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ แต่ปัญหาที่สำคัญซึ่งทำให้การส่งออกสมุนไพรของไทยยังมีข้อจำกัดคือ มาตรฐานคุณภาพของวัตถุดิบ ที่ยังไม่สม่ำเสมอและปลอดภัยเพียงพอด้วยเหตุนี้ “GAP (Good Agricultural Practices)” หรือ แนวปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกับพืชสมุนไพร ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องใช้คุณภาพเป็นหลักในการแข่งขัน ทั้งในด้าน สารสำคัญ ความสะอาด ความปลอดภัย และความสามารถในการตรวจสอบย้อนกลับได้

ความสำคัญของ GAP สมุนไพรมาตรฐาน GAP สมุนไพร คือแนวทางที่กรมวิชาการเกษตรกำหนดขึ้น เพื่อควบคุมคุณภาพ และความปลอดภัยของการผลิตสมุนไพร ตั้งแต่กระบวนการเตรียมพื้นที่ปลูก การเลือกพันธุ์พืช การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การแปรรูปเบื้องต้น ไปจนถึงการจัดเก็บ โดยเน้นให้ทุกขั้นตอนมีระบบ ควบคุมความเสี่ยง และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมการปฏิบัติตาม GAP ไม่ใช่เพียงการทำเพื่อขอ “ใบรับรอง” เท่านั้น แต่คือกระบวนการที่ช่วยยกระดับ เกษตรกรให้มีความรู้ความเข้าใจในการผลิตอย่างถูกต้อง มีระบบ และสามารถแข่งขันได้ในตลาดที่มีมาตรฐานสูง

องค์ประกอบสำคัญของการผลิตสมุนไพรตามมาตรฐาน GAP

### 1. แหล่งผลิต

พื้นที่ที่ใช้ปลูกสมุนไพรต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ปราศจากแหล่งมลพิษ เช่น โรงงาน อุตสาหกรรม บ่อขยะ หรือคอกสัตว์ ต้องมีแหล่งน้ำที่สะอาดใช้ในการเพาะปลูก และมีการจัดการพื้นที่อย่างเป็นระบบ เช่น การทำร่องระบายน้ำ มีรั้วป้องกันสัตว์เข้า และมีป้ายระบุแปลง

### 2. พันธุ์พืช

การเลือกพันธุ์สมุนไพรเป็นสิ่งสำคัญ เพราะพันธุ์ที่ดีจะให้ผลผลิตสูง มีสารสำคัญมาก และ ทนทานต่อโรค ต้องเลือกพันธุ์จากแหล่งที่เชื่อถือได้ ไม่ใช่พันธุ์ที่เก็บมาจากธรรมชาติแบบไม่ทราบแหล่งที่มา

### 3. การจัดการดินและน้ำ

ดินที่ใช้ต้องผ่านการตรวจสอบว่าปลอดสารเคมีตกค้างและโลหะหนัก มีค่า pH ที่เหมาะสมกับ พืชแต่ละชนิด เช่น ขมิ้นชันควรมีค่า pH ประมาณ 5.5–6.5 น้ำที่ใช้รดควรเป็นน้ำสะอาด ไม่ใช่ น้ำเสียจากครัวเรือนหรือ โรงงาน ควรเก็บตัวอย่างน้ำเพื่อตรวจคุณภาพหากจะขอใบรับรอง

### 4. การใช้ปุ๋ยและสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช

ควรส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก และน้ำหมักชีวภาพ หลีกเลี่ยงการใช้ ปุ๋ยเคมีหรือสารเคมีอันตราย หากจำเป็นต้องใช้ ต้องใช้ตามคำแนะนำอย่างเคร่งครัด พร้อมบันทึกข้อมูลการใช้ทุกครั้ง เพื่อให้สามารถตรวจสอบได้ หากใช้สารชีวภาพ เช่น เชื้อไตรโคเดอร์มา หรือน้ำหมักสมุนไพร จะช่วยลดความเสี่ยงของ สารตกค้างในสมุนไพร

#### 5. การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

ต้องเก็บเกี่ยวในช่วงเวลาที่พืชสะสมสารสำคัญได้ดีที่สุด เช่น ฟัทะลายโจรควรเก็บช่วงเริ่มออกดอก เพราะมีแอนโดรกราโฟไลด์สูงที่สุด ขมิ้นชันควรเก็บเมื่ออายุครบ 8-10 เดือน การเก็บเกี่ยวต้องใช้อุปกรณ์สะอาด ล้างหลังใช้งานทุกครั้ง ไม่ควรสัมผัสดินโดยตรงหลังเก็บเกี่ยว ต้องนำไปล้างให้สะอาด แล้วเข้าสู่กระบวนการอบแห้งที่ควบคุมอุณหภูมิ เช่น ตู้อบลมร้อนประมาณ 50-60 องศาเซลเซียส เพื่อรักษาคุณภาพและป้องกันการขึ้นรา หลังจากนั้นจึงทำการบรรจุในถุงพอลิเอทิลีนหรือวัสดุกันชื้น พร้อมติดฉลากแสดงวันผลิตและแหล่งที่มา

#### 6. การบันทึกข้อมูล

ผู้ปลูกสมุนไพรต้องมีการจดบันทึกทุกขั้นตอนของการผลิต ตั้งแต่วันปลูก วันให้น้ำ การใช้ปุ๋ย สารชีวภาพ การเก็บเกี่ยว น้ำหนักผลผลิต และการแปรรูปเบื้องต้น ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการตรวจประเมิน GAP และยังสามารถใช้วิเคราะห์เพื่อพัฒนาการผลิตในรอบถัดไปได้อีกด้วย

#### 7. สุขลักษณะของผู้ปฏิบัติงาน

ผู้ทำงานในแปลงปลูกและในการเก็บเกี่ยวสมุนไพร ต้องแต่งกายสะอาด ล้างมือก่อนปฏิบัติงาน สวมหน้ากากอนามัย และไม่เจ็บป่วยหรือเป็นโรคติดต่อ เพื่อป้องกันการปนเปื้อนสู่ผลผลิต

### 2. ถ่ายทอดความรู้การปลูกพืชสมุนไพร โดยผู้แทนจากสำนักงานปฎิรูปที่ดินจังหวัดอุทัยธานี สรุปได้ดังนี้

การวางแผนก่อนปลูกพืชสมุนไพร การวางแผนก่อนปลูกพืชสมุนไพรถือเป็น “หัวใจสำคัญ” ที่จะช่วยให้การผลิตประสบผลสำเร็จในระยะยาว เพราะการปลูกสมุนไพรไม่ใช่เพียงการลงแปลงแล้วรอเก็บเกี่ยวเท่านั้น แต่ต้องใช้ความรู้ ความเข้าใจ และการบริหารจัดการที่ดีในทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การเลือกชนิดพืช การวิเคราะห์ตลาด พื้นที่ปลูก ทรัพยากรที่มีอยู่ ตลอดจนการคำนึงถึงช่องทางการจำหน่ายในอนาคตด้วย

#### 1. ศึกษาความต้องการของตลาด

วิเคราะห์ความต้องการของตลาด ว่าสมุนไพรชนิดใดมีความต้องการสูง เช่น ขมิ้นชัน (ผลิตแคปซูล), ฟัทะลายโจร (ใช้ในยาสามัญ), กระชายดำ (อาหารเสริม) ตรวจสอบราคาตลาดเฉลี่ยย้อนหลัง 1-3 ปี และแนวโน้มความนิยมของผู้บริโภค ศึกษาผู้ซื้อเป้าหมาย เช่น ตลาดสด ตลาดออนไลน์ บริษัทแปรรูป โรงพยาบาลแพทย์แผนไทย หรือบริษัทส่งออก

#### 2. การเลือกชนิดพืชสมุนไพรให้เหมาะสม

เลือกพืชที่ สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และฤดูกาล เช่นพื้นที่ลุ่มเหมาะกับว่านหางจระเข้ดินร่วนปนทรายเหมาะกับขมิ้นชัน กระชายดำคำนึงถึง รอบการปลูกและเก็บเกี่ยว เช่น ขมิ้นชันต้องใช้เวลา 8-10 เดือน ส่วนฟัทะลายโจรใช้เพียง 3-4 เดือนควรเลือกพืชสมุนไพรที่มีศักยภาพในการแปรรูปหรือเพิ่มมูลค่าได้ง่าย เช่น ทำชาสมุนไพร แคปซูล หรือเครื่องสำอาง



### 3. การวิเคราะห์และสำรวจพื้นที่ปลูก

ตรวจสอบลักษณะดิน: ดินควรเป็นดินร่วน ดินร่วนปนทราย ระบายน้ำดี ไม่เป็นดินเค็มหรือดินกรดจัดตรวจสอบ pH ของดิน: ส่วนใหญ่พืชสมุนไพรเจริญเติบโตในช่วง pH 5.5–6.5 ตรวจสอบแหล่งน้ำ: ต้องมีน้ำเพียงพอตลอดฤดูกาลผลิต โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ต้องปลูกนอกฤดูฝนตรวจสอบแสงแดด: พืชสมุนไพรส่วนมากต้องการแสงแดดมากกว่า 6–8 ชั่วโมงต่อวันสำรวจความเสี่ยงของพื้นที่ เช่น มีน้ำท่วมขัง ฝนตกหนัก โรคพืชในพื้นที่ หรืออยู่ใกล้แหล่งมลพิษหรือไม่

### 4. วางแผนต้นทุนและทรัพยากรที่มี เช่น

1. ค่าเตรียมดิน
2. ค่าพันธุ์พืช/ต้นกล้า
3. ค่าปุ๋ยอินทรีย์หรือชีวภัณฑ์
4. ค่าแรงงาน
5. ค่าอุปกรณ์ (เครื่องมือ, ถุงพลาสติก, ถาดเพาะ)
6. พิจารณาแรงงานที่มีในครัวเรือน หรือจำเป็นต้องจ้างเพิ่มหรือไม่ประเมินศักยภาพของกลุ่ม

(ถ้ามี): หากเป็นการปลูกรวมในกลุ่ม ควรแบ่งบทบาทงาน/แปลง และการดูแลให้ชัดเจน

### 5. การกำหนดระบบการปลูก

ปลูกแบบเชิงเดี่ยว: เน้นชนิดเดียว ปลูกง่าย ควบคุมสะดวก เหมาะกับการขายเป็นวัตถุดิบจำนวนมาก เช่น ฟักทะลายโจร ขมิ้นชัน

ปลูกแบบผสมผสาน: ปลูกสมุนไพรหลายชนิดร่วมกัน เช่น ขมิ้น + กระชายดำ + กล้าย เพื่อสร้างรายได้หมุนเวียน ลดความเสี่ยงจากโรคแมลง และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

### 6. การวางแผนด้านการตลาดและการจำหน่าย ระบุคาดว่าจะจำหน่ายในรูปแบบใด:

- ขายสด
- ขายอบแห้ง
- แปรรูปขั้นต้น (บดผง, ทำชา)

### 7. วางแผนสู่มาตรฐาน GAP หรือเกษตรอินทรีย์ (ถ้าต้องการ)

กำหนดแนวทางการปฏิบัติตามมาตรฐาน GAP:

- การบันทึกข้อมูลการปลูก
- การเลือกแหล่งน้ำสะอาด
- การหลีกเลี่ยงสารเคมี
- การใช้ปุ๋ยอินทรีย์

### 3.การถ่ายทอดความรู้การแปรรูปสมุนไพรและการเก็บรักษาและการเชื่อมโยงกับตลาดรับซื้อสมุนไพร โดยนางสาวสริน บัวทอง ผู้รับซื้อเอกชน

การพัฒนาสมุนไพรจากวัตถุดิบธรรมชาติให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ในการแปรรูป การเก็บรักษา และการบริหารจัดการตลาดอย่างเป็นระบบ การปลูกพืชสมุนไพรเพียงอย่างเดียว แม้จะได้ผลผลิตที่ดีเพียงใด หากไม่สามารถยืดอายุการเก็บรักษาหรือแปรรูปให้อยู่ในรูปแบบที่ตลาดต้องการ ก็อาจทำให้เกิดการสูญเสีย โอกาสทางรายได้ และทำให้ผลผลิตถูกตีราคาต่ำจากตลาด

การแปรรูปสมุนไพร คือการนำสมุนไพรสดมาผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถเก็บได้นานขึ้น สะดวกต่อการใช้งาน และง่ายต่อการจำหน่าย ทั้งในรูปแบบของสมุนไพรแห้ง ผงสมุนไพร แคปซูล น้ำสมุนไพร หรือแม้แต่ในรูปแบบเครื่องสำอางธรรมชาติ กระบวนการแปรรูปจึงไม่ได้หมายถึงการผลิตที่ซับซ้อนเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงกระบวนการพื้นฐานอย่างการล้าง ตาก อบ หั่น หรือบรรจุอย่างเหมาะสมด้วยในการแปรรูปสมุนไพรเบื้องต้น จำเป็นต้องเริ่มจากการคัดเลือกวัตถุดิบอย่างพิถีพิถัน โดยต้องเลือกเฉพาะส่วนของพืชที่สมบูรณ์ ไม่มีเชื้อรา ไม่ขึ้นรา ไม่มีแมลงเจาะ เช่น ขมิ้นชันควรเลือกหัวที่แน่น ไม่เป็นโพรง ฟัทะลายโจรต้องเลือกใบที่ไม่เหลืองหรือมีจุดดำ การล้างวัตถุดิบต้องใช้ภาชนะสะอาด น้ำที่ไม่ปนเปื้อน และควรล้างอย่างน้อย 2-3 ครั้ง หากเป็นไปได้อาจใช้ด่างทับทิมเจือจางเพื่อช่วยฆ่าเชื้อแบคทีเรีย หลังจากล้างแล้วจึงหั่นเป็นชิ้นบาง เพื่อช่วยให้แห้งเร็ว ป้องกันการขึ้นรา และลดความชื้นที่เป็นตัวการของการเน่าเสีย

กระบวนการอบหรือการตากสมุนไพรมีความสำคัญอย่างยิ่ง หากใช้วิธีตากแดด ต้องเลือกแดดอ่อนหรือแดดรำไร ไม่ควรตากบนพื้นดินโดยตรง ควรใช้ตะแกรงหรือพลาสติกสะอาดรองรับ และต้องกลับด้านสมุนไพรทุก 2-3 ชั่วโมง หากเป็นการอบในตู้อบ ควรรักษาอุณหภูมิให้คงที่ประมาณ 50-60 องศาเซลเซียส เพราะอุณหภูมิที่สูงเกินไปอาจทำลายสารสำคัญในสมุนไพร เช่น สารเคอร์คูมินในขมิ้นชัน หรือแอนโดรกราโฟไลด์ในฟัทะลายโจร เมื่อสมุนไพรแห้งดีแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการบรรจุและการเก็บรักษา สมุนไพรแห้งควรเก็บในถุงที่ป้องกันความชื้น เช่น ถุงฟอยล์ ถุงพลาสติกซิปล็อก หรือถุงสุญญากาศ และควรติดฉลากที่ระบุรายละเอียดสำคัญ เช่น ชื่อสมุนไพร แหล่งผลิต วันผลิต น้ำหนัก และวันที่หมดอายุ หากมี QR Code หรือระบบติดตามย้อนกลับ จะยิ่งเพิ่มความน่าเชื่อถือในสายตาผู้บริโภค

การเก็บรักษาสมุนไพร ต้องเน้นหลัก 3 อย่าง คือ ป้องกันความชื้น ป้องกันแสงแดด และป้องกันแมลง ถ้าเก็บในห้องธรรมดา ต้องอยู่ในที่แห้ง เย็น และไม่โดนแดดโดยตรง หากมีเครื่องควบคุมอุณหภูมิ จะช่วยยืดอายุสมุนไพรให้นานขึ้น สมุนไพรที่อบแห้งดีสามารถเก็บไว้ได้นานถึง 6 เดือน หรือบางชนิดนานถึง 1 ปี โดยไม่เสื่อมสภาพ เมื่อแปรรูปได้แล้ว การเชื่อมโยงกับตลาดรับซื้อจึงเป็นอีกขั้นตอนสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม เกษตรกรหรือกลุ่มแปรรูปสมุนไพรต้องวางแผนการตลาดไว้ล่วงหน้าว่าจะจำหน่ายในรูปแบบใด จะขายให้ใคร และผ่านช่องทางใดบ้าง ตลาดสามารถแบ่งออกได้เป็นหลายประเภท ได้แก่ ตลาดท้องถิ่น เช่น ตลาดชุมชน ตลาดนัดสุขภาพ หรือตลาดเกษตรอินทรีย์ ตลาดนี้เหมาะสำหรับสมุนไพรสดหรือแปรรูปเบื้องต้นที่บรรจุเรียบร้อยแล้ว มีฉลากและคุณภาพดี

### 13.ตลาดและแหล่งรับซื้อ

- 1.โรงพยาบาลหนองฉาง, โรงพยาบาลสรรคบุรี
- 2.ผู้ประกอบการเอกชน (ภูปางสวรรค์)

### 14.. การบริหารจัดการกลุ่ม

- มีคณะกรรมการบริหารกลุ่ม 9 คน (ประธาน, เภรัญญิก, เลขานุการ, ฝ่ายการผลิต, ฝ่ายตลาด, ฝ่ายบัญชี ฯลฯ)
- มีการแบ่งหน้าที่สมาชิกตามความถนัด
- มีการประชุมกลุ่มรายเดือน/ไตรมาส
- จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายโปร่งใส มีการเปิดเผยผลประกอบการ
- วางแผนพัฒนาองค์ความรู้ด้านการผลิตและแปรรูป ผ่านการอบรมจากหน่วยงานภาครัฐ



### 15.เป้าหมายการพัฒนาการปลูกขมิ้นชัน

| ระยะสั้น (ภายใน 1 ปี)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | ระยะกลาง (1-3 ปี)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | ระยะยาว (3-5 ปีขึ้นไป)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>1. พัฒนาองค์ความรู้ของสมาชิกกลุ่มจัดอบรมสมาชิกเรื่องการปลูกพืชสมุนไพรแบบเกษตรอินทรีย์ การจัดการดิน น้ำ ปุ๋ยชีวภาพ และการป้องกันโรคแมลงโดยไม่ใช้สารเคมีอบรมการดูแลหลังการเก็บเกี่ยว เช่น การตากอบแห้ง และบรรจุภัณฑ์อย่างถูกสุขลักษณะ</p> <p>2. จัดการด้านการผลิตให้มีประสิทธิภาพวางแผนปลูกที่เหมาะสม โดยเว้นระยะระบายน้ำและพื้นที่แฉกดอกอยู่ขึ้นใช้ระบบน้ำหยดหรือระบบระบายน้ำแบบประหยัดเนื่องจากพื้นที่มีปัญหาแหล่งน้ำจำกัด</p> <p>3. เริ่มต้นระบบบัญชีภายในกลุ่มฝึกอบรมเจ้าหน้าที่กลุ่มในเรื่องการจัดการจัดทำบัญชีต้นทุน กำไร และระบบบัญชีครัวเรือนมีการตรวจสอบบัญชีร่วมกันทุกไตรมาสเพื่อความโปร่งใส</p> <p>4. ทดลองการแปรรูปเบื้องต้นเริ่มผลิตสินค้าขมิ้นแห้งและดอกอยู่ขึ้นอบแห้งในระดับครัวเรือนทดสอบบรรจุภัณฑ์และการจัดเก็บสินค้าให้คงคุณภาพ</p> <p>5. สำนัวจดตลาดในท้องถิ่นเข้าพบผู้ประกอบการร้านสมุนไพร ร้านสุขภาพ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตั้งบูธจำหน่ายในงาน OTOP หรืองานเกษตรของอำเภอ/จังหวัด</p> | <p>1. ยกระดับการรวมกลุ่มเป็น “วิสาหกิจชุมชน” จัดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นทางการกับกรมส่งเสริมการเกษตรตั้งคณะกรรมการบริหารที่ชัดเจน และมีกฎระเบียบกลุ่มเป็นลายลักษณ์อักษร</p> <p>2. ขอรับรองมาตรฐานการผลิตหรือรับรอง GAP (Good Agricultural Practices) จากกรมวิชาการเกษตรขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) สำหรับสินค้าที่แปรรูป เช่น ขมิ้นชัน ขมิ้นแห้ง</p> <p>2. ขยายพื้นที่ปลูกและสมาชิกรับสมัครสมาชิกใหม่จากหมู่บ้านใกล้เคียง เพื่อเพิ่มกำลังการผลิตวางแผนเพิ่มพื้นที่ปลูกจาก 8 ไร่ เป็น 15-20 ไร่</p> <p>3. พัฒนาบรรจุภัณฑ์และแบรนด์สินค้าออกแบบโลโก้กลุ่ม ออกสินค้า และบรรจุภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ “ใช้วัสดุรีไซเคิลหรือวัสดุธรรมชาติเพื่อสื่อถึงแนวทางเกษตรอินทรีย์</p> <p>4. ขยายตลาดสู่จังหวัดและออนไลน์จำหน่ายสินค้าผ่าน Facebook Page, Line Official, Shopee, Lazada ทำวิดีโอประชาสัมพันธ์สินค้า และเข้าร่วมกิจกรรมตลาดเกษตรกรออนไลน์ของหน่วยงานรัฐ</p> | <p>1. พัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปขึ้นสูงทดลองแปรรูปขมิ้นเป็นผงบรรจุแคปซูล เครื่องดื่มสมุนไพร หรือเครื่องสำอางสมุนไพรจัดทำตลาดโภชนาการ และเอกสารประกอบผลิตภัณฑ์เพื่อยื่นขอ</p> <p>2. ตั้งศูนย์เรียนรู้/แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมุนไพรให้เป็นสถานที่ฝึกอบรม/ท่องเที่ยวจัดกิจกรรม “เก็บดอกอยู่ขึ้น” “ทำขนมสมุนไพร” สำหรับนักเรียนหรือกลุ่มทัวร์</p> <p>3. จัดตั้งสหกรณ์การเกษตรขนาดย่อมหากกลุ่มเดิมได้ผลตอบแทนและมีฐานการเงินมั่นคง สามารถรวมกลุ่มหลายวิสาหกิจเพื่อจัดตั้งสหกรณ์บริหารจัดการการเงินทุนกลางเพื่อให้สมาชิกกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ย</p> <p>4. ขยายตลาดส่งออกหรือจำหน่ายระดับประเทศจับมือกับผู้ประกอบการส่งออกสมุนไพร หรือสมัครเข้าร่วมโครงการภาครัฐ เช่น GI / Organic Thailand พัฒนาเว็บไซต์และระบบ E-commerce เป็นของกลุ่มเอง</p> |

#### 10. การวิเคราะห์ความเสี่ยงและแนวทางการจัดการ

| หมวดความเสี่ยง              | รายละเอียดความเสี่ยง                                              | ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น                                               | แนวทางการบริหารจัดการ                                                                                   |
|-----------------------------|-------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. ด้านการผลิต              | - ปัญหาแหล่งน้ำไม่เพียงพอ<br>- ดินเสื่อมโทรม<br>- โรคและแมลงรบกวน | - ผลผลิตต่ำ<br>- ต้นทุนสูงขึ้น<br>- เกษตรกรขาดขวัญกำลังใจ           | - วางแผนระบบน้ำหยด/ประหยัดน้ำ<br>- ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยอินทรีย์<br>- ใช้ชีวภัณฑ์ป้องกันโรคแมลง           |
| 2. ด้านตลาด                 | - ราคาผลผลิตผันผวน<br>- การแข่งขันสูง<br>- ตลาดแคบในพื้นที่       | - รายได้ไม่แน่นอน<br>- ผลผลิตขายไม่ออก                              | - ทำ MOU กับผู้รับซื้อ<br>- ขยายตลาดออนไลน์และแปรรูป<br>- ทำตลาดร่วมกับกลุ่มอื่นในพื้นที่               |
| 3. ด้านการแปรรูป            | - ขาดอุปกรณ์ที่เหมาะสม<br>- ความรู้ในการแปรรูปไม่เพียงพอ          | - คุณภาพสินค้าไม่สม่ำเสมอ<br>- ต้นทุนแปรรูปสูง                      | - ขอรับการสนับสนุนอุปกรณ์จากหน่วยงานรัฐ<br>- จัดอบรมเทคนิคการแปรรูปเบื้องต้นและมาตรฐาน ออ./GMP          |
| 4. ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม | - ขาดประสบการณ์บริหารจัดการกลุ่ม<br>- สมาชิกขาดความร่วมมือ        | - ขาดเอกภาพ<br>- เกิดปัญหาการบริหารเงินทุนและผลประโยชน์             | - วางระบบบัญชีอย่างโปร่งใส<br>- จัดเวทีกรรมการหมุนเวียน<br>- ประชุมกลุ่มสม่ำเสมอ พร้อมรับฟังปัญหา       |
| 5. ด้านการเงิน              | - เงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอ<br>- ต้นทุนสูงในระยะเริ่มต้น         | - การดำเนินโครงการสะดุด<br>- สมาชิกขาดแรงจูงใจ                      | - ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงาน (กองทุนพัฒนาสมุนไพร, ธ.ก.ส., กรมส่งเสริมฯ)<br>- บริหารต้นทุนแบบมีส่วนร่วม |
| 6. ด้านมาตรฐานและกฎหมาย     | - ยังไม่ได้รับรอง GAP หรือ มผช.<br>- ยังไม่จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน | - ไม่สามารถเข้าร่วมโครงการรัฐได้<br>- ตลาดเชิงพาณิชย์ไม่รับซื้อ     | - เเร่งยื่นขอ GAP/มผช.<br>- ประสานความร่วมมือกับสำนักงานเกษตรอำเภอและพาณิชย์จังหวัด                     |
| 7. ด้านสิ่งแวดล้อม          | - ปัญหาการใช้พลาสติกในการบรรจุภัณฑ์<br>- การทิ้งเศษวัสดุการเกษตร  | - ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมชุมชน<br>- ไม่ได้รับการยอมรับในตลาดสุขภาพ | - ใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม<br>- วางระบบจัดการของเสียและทำปุ๋ยหมักจากเศษพืช                |

#### สรุปประเด็นสำคัญ

- ความเสี่ยงหลักของกลุ่มคือ ทรัพยากรน้ำจำกัด และ ความรู้ด้านตลาดและแปรรูปยังน้อย
- การบริหารจัดการกลุ่มและบัญชีกลุ่มเป็นความท้าทายสำคัญในระยะเริ่มต้น
- การแก้ไขควรเน้น สร้างศักยภาพของสมาชิก, ขยายตลาด, และ เพิ่มการสนับสนุนจากภาครัฐ

## บทส่งท้าย

การดำเนินโครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) จังหวัดอุทัยธานี ได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของเกษตรกรในพื้นที่ที่พร้อมจะพัฒนาตนเองและปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากการเกษตรแบบดั้งเดิมไปสู่การผลิตเชิงคุณภาพที่ได้มาตรฐานและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่เพียงสะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้าในเชิงปริมาณของพื้นที่ปลูกสมุนไพร แต่ยังสร้างมิติใหม่ในเชิงคุณภาพ ทั้งการเสริมสร้างความรู้ ความภาคภูมิใจ และความเข้มแข็งของชุมชนเกษตรกรในจังหวัด

โครงการนี้ยังเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเชื่อมโยงนโยบายระดับชาติ นโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตลอดจนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี โดยเฉพาะการขับเคลื่อน “เมืองสมุนไพรอุทัยธานี” ให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม การเข้าร่วมประกวดแปลงเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของความสำเร็จ ที่ไม่เพียงสร้างความภาคภูมิใจแก่ผู้ปฏิบัติ แต่ยังเป็นแรงบันดาลใจให้เกษตรกรรายอื่น ๆ เกิดความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตามแนวทางการผลิตที่มีคุณภาพ

ในอนาคต การต่อยอดโครงการให้ครอบคลุมพื้นที่กว้างขึ้น การเสริมสร้างเครือข่ายการตลาด และการพัฒนาสู่มาตรฐานสากล จะเป็นหัวใจสำคัญในการยกระดับอุตสาหกรรมสมุนไพรของจังหวัดอุทัยธานี ให้มีความมั่นคงและยั่งยืน พร้อมทั้งก้าวสู่การเป็นจังหวัดต้นแบบในการผลิตสินค้าเกษตรชีวภาพของประเทศ





## คณะผู้จัดทำ

### ที่ปรึกษา

นายมานพ ทาจาก

นายวิรัช ฉายาประเสริฐ

เกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุทัยธานี

หัวหน้ากลุ่มยุทธศาสตร์พัฒนาการเกษตร

### ผู้จัดทำ

นางสาวรุ่งนภา ยิ่งสูง

นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ

